תלמוד בבלי · אחרונים · פתח עינים · סדר נשים

פתח עינים על כתובות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

ספריית אור ברסלב · or-breslev.co.il

פתח עינים על כתובות

רבי חיים יוסף דוד אזולאי [החיד"א]

מקור הטקסט: ספריא · רישיון: לפי המהדורה: נחלת הכלל או Creative Commons

התכנים שלפניכם נאספו, מוינו, סוננו ונערכו בעמל רב ובמסירות על ידי צוות פרויקט 'אוצריא' (otzaria.org).

לקריאה באתר, עם המפרשים והמקורות ליד כל שורה: https://or-breslev.co.il/library/פתח-עינים-על-כתובות/
הקובץ נוצר ב־18 בנובמבר 2026 מגרסה v38-202611162349 של הספרייה.

תוכן העניינים

דף ב. 4
דף ג. 6
דף ה. 6
דף ז. 7
דף ח. 7
דף ח. 8
דף ט. 8
דף ט. 9
דף י. 9
דף י. 9
דף יג. 10
דף יז. 10
דף כ. 13
דף כב. 13
דף כד. 13
דף כז. 14
דף מ. 14
דף מד. 14
דף מו. 14
דף מט. 16
דף נב. 16
דף נג. 17
דף ס. 17
דף סב. 17
דף סב. 17
דף סה. 19
דף סו. 20
דף סו. 20
דף סז. 20
דף סח. 21
דף סט. 21
דף עז. 27
דף פה. 30
דף פו. 30
דף צג. 30
דף צה. 31
דף צו. 31
דף צח. 32
דף קא. 32
דף קג. 32
דף קג. 34
דף קד. 35
דף קד. 35
דף קי. 35
דף קיא. 35
דף קיב. 36

דף ב.

בתולה נשאת ליום הרביעי וכו' דרך דרש אפשר ליתן טעם על נשואי הבתולה ביום הד' עם מ"ש הרמ"ע ז"ל דשמש וירח היו שוים ובהיותם שוים אי אפשר להוליד וז"ש אי אפשר לב' מלכים שישתמשו בכתר אחד מלשון תשמיש וכן אברהם ושרה שהיו כשמש וירח והיו שוים במעלה לא היה אפשר שיולידו וה' פקד את שרה מיעטה ועי"ז ילדה יצחק כמשפט הלבנה שמיעטה והרבה צבאותיה זהת"ד ולהזכיר זה תקנו הנשואין יום ד' שנתלו מאורות ולא יכלו להשתמש ב' בכתר א' עד שהקב"ה מיעט הלבנה והרבה צבאותיה כן דרך אשה אם תהיה בדעתה שהיא בשוה כמו בעלה לא תצלח ולא תוליד עד אשר תקטן בעיניה ותהיה בעיניה שפלה ממנו אז יתכן שיהיו לה בנים, ומאחר דאין אשה אלא לבנים א"כ מקדימין ליום הכניס"ה לעורר לב האשה תתבונן אור לארבעה ירח יקר נתמעט ועי"ז הרבה צבאותיה אף היא תמעט עצמה לגבי בעלה להתברך פרי בטנה ומשום הכי תלי מילתא באשה וקתני בתולה נשאת ליום הרביעי ולא קתני האיש נושא בתולה ליום הרביעי לאשמועינן דיום הרביעי אצטריכא לה לגרמה לקחת מוסר השכל. ואל זה ירמוז מאמרם ז"ל כי הוא אמר ויהי זו אשה הוא ציוה ויעמוד אלו הבנים הכונה כי הוא אמר בת פ' לפ' ויהי זו אשה. הוא ציוה ויעמוד רמז לבעל שיעמוד ותקומה תהיה לו על האשה ומכח זה באים הבנים. [ובזה אפשר לרמוז משז"ל במערבא אמרי מצא או מוצא כלומר אם זיווגו נאה כמש"ה מצא אשה מצא טוב או ח"ו מוצא מר ממות ויש לרמוז דמצא הנקודה פתח תחת המם רמז שהאשה תהיה למטה ובעל גדול הימנה אז מצא טוב, אבל אם היא רעה המ"ם בחולם שהוא למעלה שחושבת שהיא למעלה, ועל דרך זה שמעתי אם היא מחזקת עצמה אשה שהוא גי' ש"ו והן נגרע ממספר איש גי' שי"א אז מצא טוב אך אם היא מחזקת עצמה האשה שהוא גימט' כמו איש אז כתיב ומוצא וכו' ובמ"א כתבתי איזה גרגירי ציצים ופרחים בזה]. וז"ש הוא ציוה ויעמוד אלו הבנים הכונה הוא ציוה ויעמוד הבעל על עומדו והוא ימשול בד והטעם אלו הבנים דמזה נמשך להוליד אם האשה תחשוב עצמה קטנה מהאיש:

ודרך דרש היכא דאיכא למדרש אפשר לרמוז הא דאמר רב יוסף בריש שמעתין מריה דאברהם תלי תניא וכו' ויש לדעת מה הלשון אומרת מאריה דאברהם ואפשר דרב יוסף אמרה על מימרת רב יהודה אמר שמואל מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הרביעי לפי ששנינו הגיע הזמן וכו' ועל זה קאמר רב יוסף מריה דאברהם תלי תניא בדלא תניא הכונה שהוקשה לו מאי קאמרו מפני מה אמרו בתולה כו' הלא מאברהם אע"ה הטעם פשוט דאברהם כל עוד (כל) שלא נתמעטה שרה לא הוליד ממנה מעין דוגמא של מעלה

שמש וירח ביום הרביעי דאם לא נתמעטה הירח לא היו הככבים ואי אפשר שישתמש"ו ומ"ה נשאת ביום הד' לזכרון יומא דקא גרים להשפיל גאותה נגד הבעל. ותו תלי תניא בדלא תניא. ומ"ה נקט מאריה דאברהם לרמוז הטעם האמור:

ונהירנא שראיתי בס' זרע בירך ח"ג על ברכות דף כ"ג ע"ג שכתב דמקשים היכי תקון לישא ברביעי שעפ"י המזל אין להתחיל מלאכה ברביעי ולק"מ דאמרו במדרש דהקב"ה הוסיף ה' לאברהם לרמוז דבניו יקבלו ה' חומשי תורה ואין מזל לישראל וגם הוא יצא מאצטגנינות שלו וכו' ולכך נשאת בד' דאין מזל לישראל והיינו דאמר רב יוסף דלא אפשר דהאי דבעי מפני מה אמרו בתולה נשאת ליום הד' כונתו דיום ד' קשה כפי המזל דהרי אין מזל לישראל ולכך נקרא אברהם וזה רמז באומרו מאריה דאברהם דה' אדון אברהם קראו אברהם להורות דאין מזל לישראל והוסיף לו ה' כנגד ה' חומשי תורה וא"כ ל"ק איך נשאת בד' שהמזל קשה זהו תורף דבריו: ועוד האריך שם בהקדמות נפלאות עש"ב:

שפעמים בשבת וכו' פירש"י אבתולה קאי. וצריך ביאור מאי אתא לאשמועינן. ודרך חידוד אפשר לומר במה שפירש הגאון מהר"ר אברהם ברודא בנותן טעם למאי דפסיק תנא בין הדבקים ואלמנה ליום ה' ופירש במ"ש לקמן דף ה' דאלמנה נשאת בה' ונבעלת באור הששי משום ברכה דאדם ופריך דאלמנה נמי תנשא לרביעי ותבעל בה' משום ברכה דדגים ומשני ברכה דאדם עדיפא ליה וא"כ מוכרח דטעם בתולה דנשאת בד' ונבעלת לה' לאו משום ברכה דדגים דהרי ברכה דאדם עדיף אלא טעמא משום שישכים לב"ד אם יש לו טענת בתולים והיינו דתנן בתולה נשאת ליום ד' ולא תימא דטעמא משום ברכה דדגים דהא אלמנה נשאת בה' ונבעלת באור הששי דברכה דאדם עדיפא אלא טעמא שפעמים בשבת וכו' זהו תורף דבריו ז"ל. ולפי אידך טעמא דמפרש הש"ס התם משום שקדו ותניא נמי הכי וכתב הרא"ש דהכי קיימא לן. א"כ מוכרח דהתנא שנה זמניהם ואח"כ מהדר לתת טעם לבתולה ולא דמאי דתני ואלמנה ליום ה' אצטריך ליה לאסבורי לנשואי בתולה דלא אפשר לומר דהטעם משום ברכה לדגים אלא דתני תנא זמניהם ושוב חוזר לבתולה והיינו שכתב רש"י ז"ל אבתולה קאי כלומר לא תכניס עצמך במשעול לומר דמריש ועד כען בבתולה איירי וגם מאי דתני אלמנה בה' הוא לצורך הבנת טעם בתולה כאמור מפי כבוד הרב הנז'. לא היא אלא כפשטו דעתה אומרו שפעמים אבתולה קאי ורצה התנא לשנות סדר זמנים ועתה חוזר לבתולה ודוק היטב. והנה ר"ת בתולה נשאת ליום הרביעי הוא נבלה וס"ת מיתה שם רמז דנשאת ביום הד' משום שהיתה גזרה להבעל להגמון תחילה ופריך אונס הוא ומשני דאיכא צנועות דמסרן

נפשיהו למיתה וזה הרמז נבלה משום שלא יעשה נבלה בישראל לשכב בת יעקב וכי תימא אונס הוא לזה רמז מיתה כתירוץ הש"ס משום צנועות:

דף ג:

תוס' ד"ה ולדרוש להו דאונס שרי וכו' ומתוך כך התיר ר"ת וכו' ואין נראה לריב"ם וכו' דברי התוס' כאן ובסנהדרין דף ע"ד ויומא דף פ"ב ודברי הרא"ש בפסקיו ומ"ש עליו מהרימ"ט בחידושיו ויתר דברי הראשונים והאחרונים אנא בריה קלה עמדתי על דבריהם כפי קיצורי והארכתי למעניתי בספרי הקטן חיים שאל (מתשובותי) סי' מ"ט בס"ד:

דף ה.

דרש בר קפרא מאי דכתיב ויתד תהיה לך על אזנך וכו' יש להרגיש מאי ק"ל בכתוב דקאמר מאי דכתיב ותו להבין אומרו אל תקרי וכו' והיינו דאר"א. ואפשר דק"ל בכתוב דהול"ל ויתד תשים לך על אזנך ומאי קאמר תהיה לשון הויה אף הוא ראה והתקין בדרשתו ללמד דעת כי האצב' אלהים עשה כיתד והיתה הויתו באופן זה לתועלת עצום תלי זיניה על כלי זיין אשר לאדם לשמור נפשו וז"ש ויתד תהיה לך הוית היתד כלומר שאצבעך דומה ליתד הוא על אזנך על כלי זיינך למלחמ' חובה מהיצה"ר לשמור את דרך עץ החיים דאיברא לזו תקרא מלחמה כי רבה היא וכגון דא צריכא ספרא וסייפא ואיש צדיק מיז"ן זיי"ן תלוי עליו כל שלטי הן האדם היה בהדי הוצא מערת פריצים ואזן שומעת אתי דיבור מילת"א גנאה אצבען די יד אנש עשו משמרת אשר כח בהם נועלין תנן חרש"ו הורשי"ם מעשה חר"ש כאיש אשר לא שומע ולכך אמר אל תקרי אזנך אלא על אזנך כלומר שלא ידענו פעולת האצבעות מעלי"ן בקדש על כלי זיין אם לא כי יקרא על אזנך שישים אצבעו באזניו אז שפיר מובן קרא כדכתיב על אזנך דלאיי איהו ניהו מבחר כלי זיין להמלט נפשו משחת ויען כי דברי בר קפרא באו סתומים סתמא דתלמודא השמיענו כזאת דהן הן דברי ר"א דקאמר מ"מ אצבעות דומות ליתדות ובכלל דברי בר קפרא דבריו. ובספרי הקטן דברים אחדים דף צ"ז ע"א הוספתי להביא מה שפירש הרב יערות דבש במאמר זה וכפי דרכו המשכתי פירוש המאמר לדרכנו. ומ"ש הרב יערות דבש שרז"ל אמרו על פסוק זה ינחמנו ממעשנו ומעצבון ידינו כי בשעת הבריאה לא היה חילוק אצבעות עד נח. עתה נזדמן לי ס' עיר בנימין וראיתי במאמר זה שכתב משם פענח רזא הא דעד נח לא היה חילוק אצבעות ושמע כי זה כונת הפסוק זה ינחמנו וכו' וכתב דעל זה הוצרך הכא ליתן טעם על חילוק האצבעות יותר מכל האברים ע"ש באורך והוא

קצת מדרך הרב יערות דבש. שוב בא לידי ס' פענח רזא וראיתי שכתב כן משם מדרש אבכיר והמגיה שם דקדק בזה ומעצבון ידינו. ואגב שיטפיהו כתבו. כי הרב יערות דבש כתב שרז"ל אמרוה על פ' ומעצבון ידינו ואינו כן שהמגיה הנז' כתב כן והרב עיר בנימין כתב ששמע כונת פ' ולא היה צורך לשמועה כי שם בפענח רזא כתב המגיה כן:

דף ז:

תוס' ד"ה שנאמר ויקח עשרה אנשים ובמס' כלה וכו' עמ"ש מהרש"א ובשיטה מקובצת ובחידושי הריטב"א ומ"ש בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סי' ל"ד בס"ד ע"ש באורך:

דף ח.

תוס' ד"ה רב תנא הוא ופליג וכו' יש להוכיח דר"י אמורא היה דאי הוה תנא הוה משני כדמשני לרב וכו'. וכד הוינא טליא נהירנ' שהקשה מורינו הרב מהר"א נחום דאמרי' לקמן דף ס"ט ע"א איבעיא להו ר' יוחנן לא שמיע ליה הא דרבי ואי שמיע ליה הוה מקבל ליה או דילמא שמיע ליה ולא מקבל ליה וכו' ע"ש ולפי מה שהוכיחו התוס' מסוגיין דלא אמרינן רבי יוחנן תנא הוא ופליג והיא טובה תוכה"ת מגולה א"כ מאי איבעיא להו התם בדף ס"ט אי רבי יוחנן שמיע ליה הא דרבי ולא מקבל והא אי איפשר לומר הכי דאמורא לא פליג על תנא ומותבינן עליה ומסקינן בתיובתא אלא מוכרח דר' יוחנן לא שמיע ליה ואי הוה שמיע ליה הוה מקבל. והגם דכתבו התוס' הכא דאע"ג דרב תנא ופליג ר' יוחנן לא היה מחשיב אותו לתנא דהא תדיר פליג עליה. מ"מ הא ניחא לגבי דרב אבל לא לגביה דרבינו הקדוש דודאי הוא תנא ומותבינן לאמורא מיניה:

ואנכי עפר בו בפרק אמרתי דכונת הש"ס לקמן היינו דאיבעיא ליה אי ר' יוחנן שמע לדרבי ולא מקבל משום דאית ליה תנא דפליג על רבי ואמר אנא דאמרי כהאי תנא ולא הוצרך הש"ס לפרש להיותו דבר פשוט דר' יוחנן לא פליג על רבי אי לא אשכח תנא דקאי כוותיה. ואחר זמן רב הן כל יקר ראתה עיני להרב דרכי נועם בתשובות א"ה סי' י"ט דף פ"ו ע"ג שהקשה כדקשיא ליה למו"ה הנז' ופריק כדפריקנא לה בעניותין שהוא יודע שחכמים חולקין על רבי ועוד תירץ דירושלמי סבר דר' יוחנן תנא ופליג לפחות עם ר' דהוא תנא בתרא א"נ שיאמר ר' יוחנן דרבי לא אמר דבר זה מעולם זהת"ד ולי ההדיוט היותר נכון הוא מה שתירץ דר' ידע דאיכא תנאי דפליגי עליה והיינו כדשניין כאשר יראה המעיין דזהו הנכון אין צורך להאריך:

ואחר כמה שנים נדפסו שו"ת הרשב"א ח"ג וראיתי בסי' שס"ט שכתב בההיא דלקמן דף ס"ט כדאמרן שמח לבי ויגל. אמנם ממרוצת דברי הגאון רבינו האיי בתשובה הביאה מהר"י קולון ריש סי' צ"ד לא משמע הכי ע"ש ודוק:

דף ח:

הכל יודעין כלה וכו' עמ"ש אני בעניי בס' הקטן דברים אחדים דף ק"ס ע"ד בס"ד וביתר המאמר אחינו המיוגעין וכו' תנו לבכם לחקור את זאת וכו' רבים שתו וכו' עמ"ש אנא בריה קלה בס' הקטן ראש דוד פ' תולדות דף כ"ב ע"ג בס"ד:

דף ט.

ואבע"א באשת ישראל וכו' כתבו התוס' וא"ת אכתי איכא ס"ס ספק באונס ספק ברצון ואת"ל ברצון ספק כשהיא קטנה ופתוי קטנה אונס הוא וי"ל דשם אונס חד הוא. וראיתי להרב מנחת יעקב בקונטריס הספקות ס"ק ך' שהוכיח מדברי התוס' הללו דסברי דס"ס שאינו מתהפך לאו ספקא הוא וז"ל ואף דלהפך איכא ס"ס דהיינו ספק כשהיא קטנה ואם כן ודאי ליכא רצון ואף את"ל זנתה כשהיא גדולה מ"מ שמא באונס הוי מ"מ הוי ס"ס שאינו מתהפך ואפשר שזה כונת הריב"ש וסיעתו שכתבו בשם התוס' דס"ס שאינו מתהפך לא מקרי ס"ס וכתבו האחרונים שלא נמצא דבר זה בתוס' ולפי מ"ש ניחא שכונתם לתוס' אלו עכ"ל:

ושותיה דמר לא גמירנא דהא דחיית התוס' דשם אונס חד הוא שייכא בכל הצדדים ואף אי נקיטנא צד קטנה ברישא ונהפוך הוא ליכא ס"ס דלכי אמרת ספק קטנה ספק גדולה היא תו ליכא למימר ואת"ל גדולה ספק באונס ספק ברצון דספק קטנה היינו נמי מטעם אונס דפתוי קטנה אונס הוא ושם אונס חד הוא והרי דליכא ס"ס בין מצד זה בין מצד אחר. ותו יש להרגיש עליו דהרי התוס' בדבור זה הקשו דאכתי איכא ס"ס ספק מוכת עץ ספק דרוסת איש באשת כהן את"ל אינה מוכת עץ ספק באונס ספק ברצון ולפר"ח דפתחה סתום ניחא וי"ל דאם איתא דמוכת עץ היא היתה טוענת וכו' ע"ש והרי באשת ישראל דקבל בה אביה קדושין פחותה מבת שלש דכתבו דאיכא ס"ס ספק מוכת עץ ספק דרוסת איש ואת"ל דרוסת איש ספק באונס ספק ברצון והוצרכו לתרץ הרי ס"ס זה אינו מתהפך דכי אמרת ספק באונס ספק ברצון ליכא למימר ואת"ל ברצון ספק דרוסת איש ספק מוכת עץ דכי אמרת ברצון ליכא למימר תו ספק מוכת עץ והרי דהתוס' עצמם בדיבור זה קרו ס"ס לס"ס שאינו מתהפך

והוצרכו לתרץ ואיך הרב מנחת יעקב הוכיח מדבור זה עצמו דבעו מתהפך. וכן ראיתי להרב פר"ח בכללי ס"ס כלל י"ג ד"ה המקום השני שכתב סתם דמדבור זה יש להוכיח דלא בעי ס"ס מתהפך וכ"כ רבי' בצלאל בתשובותיו סי' ך' דף ס"ח ע"ד דמדברי התוס' הללו מוכח דלא בעו ס"ס המתהפך ועוד הארכתי בזה במקומו בס"ד:

ודע דמהר"י קולון שרש קס"ח הוכיח מדבור התוס' הלזה דסברה דמותר לזנות אסורה ויש לדחות ראיתו ועמדתי על זה ודברי האחרונים בספרי הקטן חיים שאל מתשובותי סי' מ"ח בס"ד עש"ב:

התם אונס הוה מדנקט לה הש"ס בלשון פשיטות משמע דלא פליגי הני שינויי לדינא וכן מוכח מדברי כמה גדולים כמו שכתבתי אנכי איש צעי"ר בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סי' י"א דף ק"ד ע"ד ושם הבאתי דברי הראשונים ודברי הרב מש"ל פ"ב דסוטה דין י"ב ע"ש באורך:

דף ט:

כל היוצא למלחמת בית דוד וכו' מכאן הביא ראיה הרב משאת משה ח"מ סי' ז"ך דף ע"ג למה שנסתפק הרב מהר"י אלפאנדארי במוצל מאש דת סי' מ"ו. ולי הדיוט יש לדחות ראיתו כמ"ש בעניותי בס' הקטן ברכי יוסף א"ה סי' י"א אות ה' בס"ד ע"ש:

דף י.

מכאן סמכו חכמים לכתובת אשה מן התורה רשב"ג אומר כתובת אשה אינו מדברי תורה אלא מד"ס וכו' לפום ריהטא משמע דלרשב"ג כתובת אשה מדאוריתא ממש אך התו' בסוטה דף ז"ך ע"א ד"ה איש איש והרמב"ן בחידושיו [הם הנדפסים במיץ על שם הרשב"א ואינם אלא להרמב"ן] בשילהי המסכתא כתבו דמדקאמר מכאן סמכו מוכח דאינם דאוריתא ממש וכו' והרואה יראה דיש הפרש בין התוס' להרמב"ן כאשר המעיין ישר יחזה וכבר רמזתי זה בקונטריסנו זה לעיל בשביעית פ"ט משנה א' בס"ד ע"ש ודוק הטב:

דף י:

היינו מכפר היינו מזיח מזיח גזרות ומכפר עונות. אפשר לומר כי ידוע דע"י עונות האדם נבראים מקטרגים ואם יש כמה חוטאים ויש כמה מקטרגים זה גורם לגזור גזרות על הכלל ועל הפרט ואלה המקטרגי' תדיר שואלין דין לעשות נקמה להחוטא. ועל ידי

הקרבנות מסלק המקטרגים ויסתם פיהם ואז מזיח גזרות דאין שואל דין ומזין את העולם כלל ופרט. ואח"ך מחבב לישראל וזוכר רחמיו ומכפר העונות לגמרי כרחם אב על בנים וכל האמור הם הקדמות ידועות מרז"ל והארכנו בעניותנו בהם במקומות אחרים בס"ד:

דף יג.

דא"כ קשיא הלכתא אהלכתא דקי"ל הלכתא כר"נ בדיני ובהא אר"י אמר שמואל הלכה כרבן גמליאל וכו' הקשה הרב חוות יאיר סי' צ"ד דף צ"א ע"א ודף צ"ג ע"ב דמאי מקשה הש"ס הא לא נכללו הכללים רק בסתם אך כמה זמני פוסק הש"ס נגד הכלל ובמ"א כתבתי בזה:

ודע דהרב כנה"ג חלק א"ח בדף אחרון כתב דנסחא זו דגרסינן דקי"ל הלכה כר"נ בדיני אינה מן הש"ס רק הגהה מבחוץ ומזה נמשך להלכות הרי"ף שהגיהו כן והאריך בזה ע"ש באורך ודבריו תמוהים כמ"ש אני בעניי בס' הקטן ברכי יוסף א"ח סי' נז"ר ע"ש ושם הזכרתי דאחז"ר נדפס ס' יד מלאכי וראיתי שתמה עליו באות קס"ג:

לא מפיה אנו חיים. כתב רבינו מהרח"ו זלה"ה ששמע מרבינו הגדול האר"י זצ"ל שהתוס' נסתפקו בלשון הזה דהול"ל אינה נאמנת ומה הלשון אומרת לא מפיה אנו חיים וחכם גדול קדמון ביאר הדבר דעל ג' דברים העולם עומד ואחד הוא האמת ועל זה אמר לא מפיה אנו חיים כלומר אם היתה אומרת אמת היינו ממש חיים מפיה כי העולם מתקיים על האמת היוצא מפיה אבל זאת האשה משקרת נמצא כי לא מפיה אנו חיים וכן דרך רז"ל להודיע דרשות באמצע דבריהם אגב גררא ששיחת ת"ח צריכה תלמוד עכ"ד: [ועל דרך זה יש לפרש במ"ש מהרח"ו זצ"ל והבאתי לעיל בהגה"ה למסכת שבת דף קי"ט ע"ב במ"ש אין העולם מתקיים אלא בהבל תשב"ר דבהבל תורה מתקיים העה"ז והבל הגדולים שפעמים מדברים דברי הבאי ודיבור אסור הם בונים מכאן וסותרים מכאן נמצא שדיבור אסור הוא מחריב העולם וז"ש לא מפיה אנו חיים כי מדברת שקר וח"ו נמוגים ארץ וכל יושביה. רק דאיכא הבל תשב"ר ודוק]:

דף יז.

כי סמכו רבנן לר' זירא שרו ליה הכי לא כחל וכו' יש להעיר דאמאי שרו לר' זירא כמה דהוו משרו קמי כלתא. ותו דלא שייך כל כך בסמיכה. ואפשר במ"ש פ"ק דסנהדרין דר' זירא הוה מטמר מלמסמכיה דא"ר אלעזר הוי קבל וקיים כיון דשמע להא דא"ר אלעזר אין אדם עולה לגדולה אלא א"כ מוחלין לו על כל עונותיו אמציה ליה אנפשיה.

ובירושלמי דבכורים איתא נמי להא דר' זירא ושם נאמר כיון דשמע הדין תניא דתני חכם חתן נשיא גדולה מכפרת קבל עליה. וכבר נודע דלמ"ד ענוה גדולה מכלם והיא עיקר כל המעלות כנודע ומאחר דר' זירא ידו אוחזת בעקב ענוה היא העולה למצוא חן ושכל טוב בעיני אלהים ואדם וא"צ ליופי אחר ממדות ושלמיות כי הענוה פנת יקרת וכל המעלות נגררות אחריה וז"ש לא כחל ולא שרק ולא פרכוס ויעלת חן כי כשיש בו ענוה סגי למצוא חן דדא קני מה חסר. ובכלל ענותנותו דמאי דאמצי נפשיה היינו משום דמוחלין לו על עונותיו וזהו מענותנותו ולרמוז זה כחדא שריי"ן שירת הכלה לרמוז בהאי דאמצי נפשיה היינו שהושוה עצמו לחתן וכלה דמתכפרין ולהכי קביל עליה והכל לפי רוב הענוה כי לא היה צריך לזה דצדיק גמור הוא:

רבא דעמיה מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא וכו' יש להרגיש דאמאי סדרו זה בתלמוד ומה חכמה יש בזה. ואפשר דבדברי הני אמהתא דקיסר אף שהם לא כיונו האלהים עשה כי שבח יתנו לו לפי כבודו דר' אבהו. והוא כי לפעמים אפי' ריש גרגרותא משמיא אוקמוה כי קרא ה' לפרנס הוא הדב"ר אחד לדור הגם שלא יהיה ראוי לפי חכמתו להיות לראש שעתא קיימא ליה לרעות ביעקב ויהי להם לראש. לא כן רבי אבהו כי מצד חכמתו ראוי לראש והנה צור"ף דהמני"ה רחמנא להנהיג העם וז"ש רבא דעמיה שמצד חכמתו הוא ראש כי ר"ב הוא וזכה להיות מדברנא דאומתיה ולא מצד שהוא מנהיג לחוד היה לראש:

(**ב**) ונוסף עוד כי זכה לתורה ולגמילות חסדים והגיע לפרקו האיש מקדש ומישר הדורים וזכה לנר מצוה ותורה אור וזהו רבא דעמיה בתורה ראש ישיבה וגמילות חסדים מדברנא דאומתיה בוצינא דנהורא נר המאיר כי בשתים עלתה לו נר מצוה ותורה אור:

(**ג**) ובסגנון אחר כי יעלה על לב דהא דהוה מפלח בי קיסר יוצא בגרעון שמאבד הזמן וכאשר ר' אבהו עצמו חש לזה כמשז"ל דבעת סילוקו אחוו ליה י"ג נהרי דאפרסמא דכיא ותמה כל אילין דאבהו ואני אמרתי לריק יגעתי וזהו רבא דעמיה מדברנא דאומתיה בין בהיותו רבא דעמיה ראש ישיבה ועוסק בתורה בין בהיותו מדברנא דאומתיה. הוא בוצינא דנהורא כי תורתו ומעשיו הן מזהירי"ן ותתענג בדשן נפשו י"ג נהרי דאפרסמא:

(**ד**) ועוד כלול בזה דר' אבהו ענותנא הוא וכמ"ש בסוטה דף מ' ואלו לא היה מטעם שהוא מנהיג לא היה מקבל להתנהג בטכסיס ראש אך כדי שהמון העם יהיה להם פחד ויתקנו מעשיהם לזה היה כטכסיס ראש והוא לא עשה אלא לפנים וזהו רבא דעמיה מה שהיה בסוג רבא דעמיה לא מלבו רק שהיה מדברנא דאומתיה והיה מוכרח מפני העם כדבר האמור:

(ה) גם אפשר דיש הפרש בין הנהגת הראש להנהגת מנהיג העם כי הראש יש לו יותר כבוד ויקר הערך יותר ממנהיג בעלמא ור' אבהו מענותנותיה בשגם היה ראש מר ניהו רבא דעמיה לא היה מחזיק עצמו לראש רק מדברנא דאומתיה כמו מנהיג שאין לו מעלה כל כך:

(ו) ובסגנון אחר אפשר במ"ש פ"ק דסוטה לא הוו עיילי ליהודה במתיבתא דרקיעא ואל עמו תביאנו למדנו כי עמו נקראים בני הישיבה ויתכן כי מצדקת ר' אבהו ומענותנותו הגם שהיה ראש ישיבה לא היה מראה רבנות אלא להדיוטות לא לת"ח וזהו רבא דעמיה שהיה רב לעמיה הם בני הישיבה ועכ"ז לא עליהם היה מראה חשיבותו כי אם מדברנא דאומתיה המון העם לא לעמיה שהם הת"ח:

(ז) ודרך פשוט אפשר דהיה רבא דעמיה הם בני עירו ומצודתו פרוסה על שאר העם מישראל שהם במדינות אחרות אשר בממשלת הקיסר והיינו מדברנא דאומתיה על כללות אומתו ישראל הנפוצים במקומות אחרות וק"ל. וזאת היתה למסדר התלמוד לקבוע הני מילי שוררו הנשי"ם אמהתא דבי קיסר אשר נזדמן בפיהם לשון זה וכסומא בארוכה יפה שיחתן:

אמרו עליו על ר' יהודה בר אלעאי שהיה נוטל בד של הדס ומרקד לפני הכלה ואומר כלה נאה וחסודה יש להרגיש מ"ט לקח בד הדס והריקוד בב"ד יהיה. ואפשר במ"ש פ"ק דמגילה אסתר ירקרקת היתה כהדס וחוט של חסד משוך עליה. והנה בסוגיין כתוב בשיטה מקובצת וז"ל כל הכלות משבחין אותן כן כלה נאה וחסודה פירוש בעלת חן וחוט של חסד משוך עליה רש"י מהדורא קמא. פי' לפי' דאפי' שהיא כעורה אפשר בחוט של חסד כדאמרינן גבי אסתר עכ"ל. וידוע דר"י בר אלעאי הוא חסיד וכמ"ש בש"ס דכי קאמר מעשה בחסיד א' היינו ר' יהודה בן בבא או ר' יהודה בר אלעאי. ואמטו להכי כדי שלא לשקר באומרו כלה נאה וחסודה נטל בד הדס לרמוז להדסה היא אסתר שהיתה ירקרקת כהדס וחוט של חסד משוך עליה וכן הוא שאומר כלה נאה וחסודה רמז דאפשר לחוט של חסד משוך עליה כמ"ש בשיטה מקובצת:

מרקיד אתלת וכו' אהניא ליה שוטיתיה וכו' מה שפירש מהרש"א מרקיד אתלת כמו ג' בני אדם והקשה על פירש"י נעלם ממנו ב"ר פ' נ"ט שאמרו מרקד אתלת שבשין ויש איזה שינוי בין סוגיין לב"ר וירוש' פ"ק דפאה ופ' כל צלמים ועמדתי קצת על זה בס' הקטן ראש דוד דף צ"א ע"ד ודף צ"ב. ושם דרך דרש פירשתי הני תלתא דשוטיתיה ואמרי לה שטותיה ואמרי לה שטתיה מאי נפקא מינה ומה טעם כל הסברות הללו ע"ש:

דף כ:

תוס' ד"ה אחד חדשות וכו' ואומר ר"י דהיכא דקאי אפלוגתא או אקרא מזכיר הפשוט קודם וכו': מקשים דהתנן פ' במה מדליקין וחכ"א אחד מבושל ואחד שאינו מבושל אין מדליקין בו והול"ל אחד שאינו מבושל ואחד מבושל דקאי אפלוגתא והול"ל הפשוט קודם. וכד הוינא טליא אמרתי דיש כלל אחר שכתבו התוס' לקמן דף מ' דדרך הש"ס כי בעי לומר לאו והן תני (אין) [הין] קודם ללאו. והתם התנא נקט אחד מבושל ואחד שאינו מבושל הין קודם ללאו. אכן התוס' כתבו התם הכא מזכיר שאינו פשוט תחילה וכן בכמה מקומות ומה שקשה על גירס' רש"י דסוכה מפורש במקום אחר עכ"ל ומוכח מדבריהם דלא אתו עלה מכח הין ולאו. ויש להרגיש דכתבו מפורש במקום אחר והכא בשמעתין הביאו גירסת רש"י דסוכה ומסקי בשם רבינו יצחק דהיכא דקאי אפלוגת' או אקרא מזכיר הפשוט קודם וכפ"ז לא א"ש ההיא דתנן א' מבושל וא' שאינו מבושל כמבואר. אמנם לדברי התוס' דשמעתין אפשר לבא לכלל ישו"ב דלא תקשי מהתם במה שכתבנו דהתם בעי למנקט הין ברישא ודוק:

דף כב.

דכתיב ביה ואמר לנא רבנא אשי. כתוב בשיטה מקובצת משם שיטה ישנה דאיכא מאן דגריס ואמרן ליה לרבנא אשי אמר לנו שנשב בדין ואמרן שיצטרף עמנו ולא נהירא דא"כ בהכי סגי ולא צריך למכתב במותב תלתא דהא לנא משמע תרי ורב אשי שנצטרף עמהם הא תלתא עכ"ל והקשה לי הרב המו' כמהר"ר אברהם ישראל דדברי השיטה ישנה הנז' אינם מובנים דהא הש"ס קאי היכא שלא נכתב במותב תלתא כמבואר בסוגיא ואני ההדיוט אמרתי לו דכונתו היא מבוארת דאי כתיב ואמרן ליה א"כ ודאי מוכח טובא בהדיא דהוו תלתא ומאי אשמועינן דאף דלא כתיב במותב תלתא כחדא סגי הא לישנא כי האי היינו במותב תלתא והא תו למה לי ופשיטא ומאי אתא לאשמועינן דליכא ס"ד דלפסיל כלל: והלשון קצר קצת אבל נראה דכיוין למה שכתבנו ע"ש ודוק:

דף כד:

תוס' ד"ה חד אמר מעלין וכו' דברים הכשרים לזרים דלא היו מניחין לעשותם אלא למיוחסין וכ"כ בפסקי תוס' קדושין וכ"כ תוס' ישנים בקדושין דף ע"ו הביאם שם הרב מהרש"א בחידושי הלכות. וכל זה נעלם מהרב המפורסם מהר"א ברודא בס' אשל

אברהם בדף נ"א ע"ד וכמו שכתבתי בספרי הקטן ברכי יוסף בי"ד סי' א' דף ג' ע"ד בס"ד ע"ש:

דף כז:

הא בשפחה דידה וכו' עד סוף הסוגייא. כתבתי בענין זה בדברי המפרשים והפוסקים והאחרונים בספרי הקטן ברכי יוסף א"ה סי' ז' בס"ד ע"ש באורך:

דף מ.

אי אמרה לא בעינא מי איתיה לעשה כלל. בדפוס פפד"מ יש דיבור תוס' מת"י וז"ל הקשה ה"ר עזרא פ"ק דיבמות דאין עשה דכבוד או"א דוהה שבת הא ליכא עשה דאי אמר לא בעינא מי איתיה לעשה כבוד כלל וי"ל דהתם כשציוה וכו' ול"נ וכו' אין לעבור על לאו משום עשה דידיה וכו' ע"ש וקושיתם הקשה הרא"ש והביאו בשיטה מקובצת מציעא סוף פ' אלו מציאות ותירץ משם ר"מ שני תירוצים ע"ש ותירוץ ראשון כתבו בס' אמרי נועם פ' קדושים משם רבינו יצחק מויינא. והרדב"ז בתשובותיו דפוס ויניציא סי' תקכ"ד שדי נרגא בתירוץ ראשון הנז' והרואה יראה שיש להשיב ומ"ש דמשום קושיא דידיה הוצרך הרמ"ה לתרץ וכו' יש להעיר דהשני תירוצים תרצם ר"מ כמבואר בשיטה מקובצת. ויש לישב .

ומה שתירצו התוס' הנז' ול"נ וכו' אין לעבור הלאו משום עשה דידיה וכו' בזה מתורץ מה שהקשה הרב מהר"ם ן' חביב בתוספת יה"כ על דף פ"ו ע"א במ"ש גדולה תשובה שדוחה ל"ת וכו' וכתבו כת הקודמין דהיינו רבותא דגדולה תשובה דבעלמא דאתי עשה ודחי ל"ת הכל בחד גברא ובתשו' העשה הוא בישראל דוקא ועל זה הקשה מסוגיין ע"ש ולפי תירוץ התוס' היינו דקמשני הש"ס עצמו. ומ"מ אכתי לא איפרק כמו שיראה המעיין:

דף מד.

אמר ר"נ שני שטרות וכו' דאי אוסיף ביה דקלא לתוספת כתביה וכו' סוגיא זו ופירוש רש"י והריטב"א ושאר הראשונים ואחרונים עמדתי עליהם אנכי עפר דל בספרי הקטן דברים אחדים דף ק"ן וקנ"א בס"ד ע"ש באורך:

דף מו.

תוס' ד"ה אתיא שימה שימה. [ראיתי לכתוב כאן מה שכתוב אצלי מימי נעורי]. מצאתי לאחד קדוש שכתב וז"ל הרב פנים מאירות סי' כ"ו הביא מה שהקשה הרב בית יעקב סי'

קי"ג על הרמ"ה דסבר דרבית אפי' פחות מש"פ אסור מן התורה ממאי דאמרינן פ' איזהו נשך למה לי למכתב רחמנא לאו ברבית וכו' ולדברי הרמ"ה נימא דאי מלאו דגזל הוה אמינא דוקא שוה פרוטה כתב לאו ברבית לחייב פחות מש"פ ותירץ הרב פנים מאירות דאף גזל אסור מן התורה אפי' פחות מש"פ אלא דלא ניתן להשבון ואין מוציאין בדיינין כמו גבי רבית ע"ש ואשתמיטתיה דברי התוס' בכתובו' דף מ"ו ע"א ד"ה אתיא שימה דהכריחו מהאי סוגיא דאין רבית בפחות מש"פ עכ"ל אחד קדוש. והספרים הנז' אינם בידי אך אומר אני דגם מהר' בית יעקב אשתמיטו דברי התוס' הללו דהקשו קושיתו ממש להא דרבית איתיה בפחות מש"פ:

ואולם צריכין אנו למודע"י להבין דברי התוס' הנז' דלפום ריהטא שפיר קאמר הרב פנים מאירות דאף גזל אסור פחות מש"פ וכ"כ הרמב"ם ריש ה' גניבה דאסור לגזול כל שהוא דין תורה וכתב הה"מ דדין פחות מש"פ בממון הוא כדין חצי שיעור באסורין וא"כ נמצא דמצינן למימר דגזל ורבית חדא היא דפחות מש"פ אסור מן התורה ושפיר קאמר בגמ' למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית ומה מכריחים התוס':

ואפשר לישב דעת התוס' כי הנה אמרו בסנהדרין דף נ"ז ע"א אבריתא וכן כיוצא בהן גוי בגוי וכו' ביוצא בו בגזל מאי היא אמר רב פפא לא נצרכא אלא לפחות מש"פ א"ה גוי בישראל אסור הא בר מחילה הוא נהי דבתר הכי מחיל ליה צערא בשעתא מי לית ליה ופירש"י צערא בשעתא מי לית ליה הלכך גזל הוא אלא שאין ב"ד ישראל נזקקין להשיבו דבתר הכי מחיל ליה ובישראל בישראל נמי אסור ומעבר לא עבר דכתיב לא תגזול והשיב את הגזלה אמידי דהשבון קרי ליה גזל ואידך לא אבל בגוי וכו' ע"ש למדנו דגזל פחות מש"פ אסיר בישראל בישראל ולא עבר דקרא לא תגזול אמידי דהשבון ומעתה שפיר הכריחו התוס' דאי רבית פחות [מ]ש"פ אסור דאוריתא מאי פריך למה לי דכתב רחמנא לאו ברבית נימא דאתא לפחות מש"פ משום דלא תגזול לא אייריי אלא בש"פ כאמור. ואם נפשך לומר דס"ס מה הכריחו התוס' דהא מטונך מטעם דאמרת דגזל אסור בפחות מש"פ אך לא תגזול לא אייריי אלא בש"פ אמידי דהשבון ה"ה נמי נימא בלאו דרבית דהא רבית קצוצה יוצאה בדיינין וילפינן לה מדכתיב וחי אחיך עמך אהדר ליה כי היכי דניחיי ומאחר שכן גם לאו ברבית לא מצית אמרת דאתא לפחות מש"פ דאמידי דאהדורי כתיב אל תקח מאתו וכי היכי דאמרת גבי גזל ומשו"ה לא אמרו דאתא לפחות מש"פ. הא ל"ק לדעת התוס' דהא מאן דקאמר ריש אז"נ למה לי דכ"ר לאו ברבית מר ניהו רבא. והתוס' במציעא דף ס"א ע"ב ד"ה רבא אמר סברי דרבא אית ליה דר' יוחנן דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין ולפי האמת לא דריש וחי אחיך ואמטו להכי הכריחו התוס' שפיר

דלרבא דרבית קצוצה אינה יוצאה בדיינין נימא דלאו ברבית אתא לפחות מש"פ דלאו דגזל לא איירי אלא בש"פ מידי דהשבון ומאי קאמר רבא למה לי דכ"ר לאו ברבית. אמנם להרמב"ם ולהרמ"ה לא קשיא דאינהו סברי דרבא סבר להלכה כר"א ודריש וחי אחיך אהדר ליה כדאמר רבא גופיה בריש הגוזל וכדמשמע במציעא דף ס"ה ודף ס"ז דרבא סבר יוצאה בדיינין וכבר הקשו האחרונים על התוס' מסוגיות הנז' וגם אני בעניי הכרחתי כן מסוגית תמורה דף ו' כמ"ש במקומו ואחר שכן שפיר קאמר רבא למה לי דכ"ר לאו ברבי' דרבית וגזל חד שיעורא דאסירי מדאוריתא בפחות מש"פ אך קרא לא איירי בהו:

א"נ אפשר דהתוס' ס"ל דפחות מש"פ בגזל ישראל בישראל שרי וכדאוקמה רבא בסנהדרין דף נ"ז לבריתא בכובש שכר שכיר ואדחיא לה סברת ר"פ דפחות מש"פ אסיר בישראל והיינו דפריך שם דף נ"ט והרי פחות מש"פ ומשני התם משום דלאו בני מחילה נינהו ומאי פריך גם לישראל פחות מש"פ אסיר אלא משמע דאדחיא לה סברת ר"פ וכמו שצדד הרב לחם משנה פ"א דגזילה ומשום הכי הכריחו התוס' שפיר דנימא דלאו דרבית אתא לפחות מש"פ דגזל מותר בפחות מש"פ. אמנם דעת הרמב"ם והרמ"ה דהא דר"פ הלכתא היא ומאי דפריך בדף נ"ט היינו משום דישראל לא עבר אפחות מש"פ ולא תגזול אש"פ כתיב והגוי עבר ונראה דזהו כונת הרב לח"מ שם במה שתירץ בדוחק ע"ש והוא תרוץ ברור דפרוטה דחלוקים ישראל וגוי דזה במיתה וישראל בלאו כך היא המדה אזהרתן זוהי מיתתן אמנם הא ק"ל מפחות מש"פ דישראל לא עבר אלא תגזול והגוי עבר וא"כ נמצא דגזל ורבית כי הדדי ושפיר קאמר לאו ברבית למה לי [ועמ"ש כנה"ג ח"מ סי' שנ"ט ריש הגהת ב"י משם חדושי הרמ"ה ועיין פרישה י"ד סי' קס"א ודברי הרב"ח קשים]:

דף מט:

תוס' ד"ה אכפייה רבא וכו' בדיבור זה ומ"ש ראשונים ואחרונים עמדתי בעניותי בספרי הקטן ברכי יוסף י"ד סי' רמ"ח ועיין מ"ש עוד לפי קצורי בענין זה על דברי הרב משנה למלך ומי שהשיג עליו בספרי הקטן דברים אחדים דף קי"ח ע"ב ע"ש:

דף נב:

תוס' ד"ה אין פודין את השבויים אריש קאי. עמ"ש אני בעניי על דברי התוספות הללו והמפרשים והנלוה ומתיחס לזה בספרי הקטן חיים שאל מתשובותי בס"ד:

דף נג.

מאי דעתיך משום מאי דאמר ליה שמואל לרב יהודה שיננא לא תיהוי באעבורי אחסנתא וכו' מהכא מוכח דהא דלא תיהוי באעבורי היינו אפי' מחיים ואפי' במתנת בריא וק' על הרב פני משה והרב יפ"ת כמו שהקשה עליהם הרב בני חיי ח"מ סי' רפ"ב ע"ש באורך וכן קשה על דברי הרב כנה"ג שם הגה"ט אות יו"ד דפשיטא ליה טובא דבמתנה ובהיותו בריא אין קפידא וכזה ראה שאינן נזהרים בזה זהת"ד והוא הפך תלמוד ערוך בסוגיין ואחרי כתבי ראיתי להרב שמע יעקב דף פ"ד שהקשה על הכנה"ג והביא תשובת הרא"ש ודרך קסתו על הרב בני חיי ופנאי לא היה לי לעמוד בדבריו ז"ל:

דף ס:

תוס' ד"ה כי אפקירותא ונפקא מינה היכא שהרב מוחל על כבודו דשרי ואפ"ה אל יורה דלא מסתייעא מילתא הואיל ורבו אצלו עכ"ל. עתה נזדמן לידי ס' עיר בנימין וראיתי להרב ז"ל שכתב על דברי התוס' צ"ע מהוראת שמואל שהורה בפני עלי דשחיטה כשרה בזרים וזו הוראת אמת וגם עלי עצמו אמר מימר שפיר קאמרת מיהו מורה הלכה וכו' וצ"ע עכ"ל ואני בעניי מידי דברי במאמר ברכות בהוראת שמואל ודברי עלי הנזכר לפי דרכי באתי לכלל ישוב קושיא זו שהקשה הרב הנז' כאשר עיניך תחזינה משרים בספרי הקטן ראש דוד פ' תרומה בס"ד:

דף סב.

כגון רב שמואל בר שילת וכו' עיקר הפירוש בזה דלדוגמא בעלמא נקטיה דרב שמואל בר שילת היה אמורא ועונת ת"ח מע"ש לע"ש והרי כתב הרא"ש ופסקו הטור וש"ע סי' ע"ו דטייל ונעשה ת"ח אינה יכולה לעכב. והגם דאיכא רבוותא דסברי דהא דעונת ת"ח מע"ש לע"ש הוא בתלמידים שיש להם לטרוח בלילות אבל לא ברב כמבואר בשיטה מקובצת. מ"מ לפי דברי הזהר הקדוש דטעמא משום זיווגא עילאה וכו' ודאי כל לומדי תורה הם מע"ש לע"ש ובמ"א הארכתי על דברי אחרונים בס"ד:

דף סב:

מע"ש לע"ש וכו' עתה בא לידי ספר חדש מהגאון החסיד אב"ד דק"ק פפד"מ מהר"ר פנחס סג"ל זה שמו ספר כתובה והוא שיטה על כתובות וכרגע נראה לי וראיתי בדף צ"ט מהספר ע"א וע"ד דנטה לומר דאם הת"ח נאנס בליל שבת בעי שלומי בשבוע ע"ש

והרב עולת תמיד סי' ר"מ כתב דאינו חייב להשלים ולי ההדיוט נראה כדבריו ובפרט לטעם הזהר הקדוש הנז'. והכל לפי מה שהוא אדם:

עד דאתי איעקרה דביתהו פירש"י נעשית עקרה כן דרך העומדות עשר שנים בלא בעל וכתב הרב עיון יעקב וז"ל דברי רש"י לכאורה תמוהים דהא איתא להדיא ביבמות דף ל"ד כשמצפה ומשמרת על בעלה לא מעקרה וכבר הרגיש מהרש"א ול"נ דכונת רש"י ג"כ הכי הוא דתמוה מ"ש יאמרו עניה זו לשוא שמרה וכו' אלא דבאמת נעשית עקרה דרך מקרה אלא לפי שכן דרך העומדות עשר שנים כשאינה מצפה נעקרה יאמרו לשוא שמרה שאם היתה מצפה ומשמרת וכו' לא נעקרה עכ"ל ומ"ש דבאמת נעשית עקרה דרך מקרה מלשון רש"י דפירש נעשית עקרה כן דרך וכו' משמע דמשו"ה נעקרה ולא דרך מקרה ומה שסיים לשוא שמרה שאם היתה מצפה וכו' הם דברים סותרים דאיך אמר שמרה ואם היתה מצפה. ורש"י במהדורא קמא הביאו בשיטה מקובצת כתב וז"ל נעשית עקרה לפי ששהתה אחר בעלה עשרה שנים שוב אינה מתעברת וכגון שאין דעתן להנשא באותן עשר שנים עכ"ל. והנראה לומר הוא דזו הסיחה דעתה מבעלה ולכך נעקרה ואיהי דאפסידה אנפשה אך הבריות יאמרו לשוא שמרה דיסברו דודאי לא הסיחה דעתה והמתינה ודעתה על בעלה ולשוא שמרה וח"ו יהיה נראה כמתרעם לצד עילאה דכיון דהיה לה זכות לתת רשות לבעלה לת"ת איך לשוא שמרה והם אינם יודעים שהסיחה דעתה. ומה שלא פירש רש"י דאע"ג דהיתה מצפה ודעתה על בעלה דרך מקרה הכי קרה לה וז"ש לשוא שמרה דהמתינה ודעתה עילויה ועכ"ז איעקרה. היינו דכיון דכך היא המדה דבמצפה אינה נעקרת לא רצה לפרש דזו נשתנו עליה סדרי כיון דעושה מצוה גדולה לתת רשות לבעלה וגורמ' להגדיל תורה ובחר לפרש דאיהי אפסידה נפשה דהסיחה דעתה:

ומה שרצה לישב בספר כתובה דהא דאמרינן דעתה להנשא היינו כשדעתה להנשא בכל עת אם יזדמן אבל כשיודעת שלא תנשא עד אחר עשר שנים אינו מועיל וכל הני דשהו י"ב שנים לא פסקו אלא פחות מעשר שנים ואח"ך ישבו שנים שלשה שנים שלא ברשות וכו' אבל הכא פסק י"ב שנים וכו' ע"ש אע"ג דדברי רש"י במהדורא קמא שהבאתי נוטים לדבריו ק"ק דרבי איך פסק י"ב שנה דודאי תתעקר כשיודעת שלא יבא בעלה עד אחר עשרה שנים. וגם לשון עניה זו לשוא שמרה לא א"ש ודוק:

קם קמיה וכו' מי איכא אבא דקאים מקמיה ברא. הנה אשו"ר ברהטי"ם להרב מגילת ספר עשין י"ב שהקשה מהכא למ"ש הרמב"ן פ"ק דקדושין דמאי דרהטא סוגיין דעומדים מפני הת"ח היינו בזקנים וכו' והא הכא דר' חמא קם מקמיה ינוקא וכו' ויש ללמוד מכאן

דאפי' בנו והוא רבו אין האב צריך לעמוד בפני רבו בנו דאל"כ מאי תמהה דביתהו לפי מה שעלתה על דעתה דר' חמא ידע שהוא בנו מי איכא אבא דקאים באפי ברא הרי היכא דבריה רביה אבוה קם ואפ' דר' חמא ראה שבנו חכם ממנו אלא ודאי דפשיטא לה דאפילו בנו והוא רבו אין האב חייב לעמוד בפני בנו עכ"ד:

ועם האדון הסליחה דלא שמא מתיא דמ"ש הרמב"ן הוא דבכוליה תלמודא מוכח ורהטי סוגיי דעומדין מפני ת"ח מן הדין. ומה ראיה איכא מר' חמא אימור דלפנים משורת הדין עביד ותו דבא לביתו ורצה לכבדו א"נ ר' חמא סבר כר"י הגלילי והרמב"ן לא קאי אלא על סוגיי דתלמודא דמן הדין עומדים מפני ת"ח. ומה שרצה להוכיח ממ"ש דביתהו מי איכא אבא דקאים מקמיה ברא לפשוט מאי דבעי תלמודא בנו והוא רבו ופיר"ש מן האשה דסברה דכבר ידע ר' חמא דהוה בריה וכו' הדבר קשה לפשוט בעיית הש"ס משיחה קלה דדביתהו דר' חמא וההנחה שהניח הנח"ה שובר"ת דדביתהו כבר הרגישה כי לא ידע בעלה שהוא בנו ומילתא בעלמא אמרה ליה להודיעו שהוא בנו. גם מה שהכריח דדילמא ראה דחכם בנו יותר והוא רבו אפילו לפי דבריו הן נסתר במה שכתבנו דמילתא בעלמא אמרה האשה. ותו דאיך בשעה קלה ראה שחכם כרבו דהגם דבאיזה הלכות ראה שהוא חכם אין ראיה מחכמתו כי רבה לאחשוביה שהוא כרבו. ותו דבעיית הש"ס פ"ק דקדושין כשלמד ממנו ממש והוא רבו באמת וזו אינה משלנו ואין להאריך יותר:

ואני ראיתי בשיטת ברכות כ"י נושנת היא שכתב דהרא"ש היה קם מפני בנו רבינו יחיאל שהיה חכם גדול לעשות יקר כבוד לתורה עכ"ד ולפנים משורת הדין עבד וכההיא דפ' שלשה שאכלו דרב פפא אפסיק לאבא מר בריה ע"ש. ומ"ש מי איכא אבא וכו' מילתא בעלמא זאת אומרת להודיע שהוא בנו כאמור. א"נ נסתפקה אי ידע שהוא בנו או לא ידע ולהכי אמרה בלשון זה ופשוט:

דף סה.

ידענא ביה בנחמני דלא הוה שתי חמרא. כתב הרא"ש בתוספותיו שהיה עני כדאמ' במ"ק דלא אשתכח בביתיה פיתא דסמידא עכ"ל והביאו בשיטה מקובצת ובנסחתנו בשילהי מ"ק אמרו כן על רבה בר נחמני דודו לא על אביי גם בנסחתנו דלא אשתכח נהמא דשערי אפי' לאינשי וכן מוכיח הענין. ומיהו כתבו התוספות בחולין דף קל"ג דאביי לא היה עשיר אך ממ"ש פ' במה מדליקין (שבת דף ל"ג) דאביי מכפין נפשיה דמינה הוכיח מהרש"ל בים של שלמה סוף פ' מרובה אינה ראיה כמבואר וכמו שרמזתי בקונטריס זה בשבת דף קי"ט ויבמות דף ק"ג ע"ש ודוק הטב:

דף סו.

בהעדפה ע"י הדחק וכו' בעי ר"פ וכו' בעי רבינא וכו' בענין זה ודברי ראשונים ואחרונים כתבתי בעניותי בספרי הקטן ראש דוד בראשו ע"ש:

דף סו:

מלח ממון חסר ואמרי לה חסד עמ"ש אני בעניי בספרי הקטן דברים אחדים דף ע"ד מ"ש בהני לישני דרך דרש. ואפ' לומר עוד במ"ש בעניותנו בדרושים דהא דהכשילם בבני אדם שאינם מהוגנים במחלוקת שנויה ומ"ד חסר סבר דאף אם עשה עם שאינם מהוגנים כל שכיוין למצוה בא בשכרו וז"ש חסר דכיון דיש חסר"ו של אדם סגי ואיכא דאמרי עד שיעשה חסד גמור למהוגנים דנקרא חסד כי הם עניים ראוים ויט אליהם חסד דלרשעים אינו חסד וק"ל:

דף סז:

אמרו עליו על הלל הזקן וכו' ורץ לפניו ג' מילין ק"ק דבפ"ק דקדושין דף ל"ב דמותיב למ"ד דנשיא אין כבודו מחול מרבן גמליאל דהיה משקה במשתה בנו טפי הו"ל לאותוביה מבריתא זו דהלל ראש הממשלה דרץ כעבד ג' מילין וזה יותר זר דר"ג היה משקה במשתה בנו ביום חתונתו ובביתו על שלחנו ואינו כל כך כי הכא לרוץ כעבד שלשה מילין לפני בן טובים. ואפשר דאלימא ליה ההיא בריתא דר"ג דמסיק דא"ר צדוק עד מתי אתם מניחים כבודו של מקום ועוסקים בכבוד ב"ו הקב"ה משיב רוחות ומעלה נשיאים וכו' ע"ש:

ומהכא יש ראיה קצת למ"ש הרמב"ם פי"א דגזילה דזקן שמצא מציאה [שאינה] לפי כבודו לא יחזיר וההולך בדרך הטוב והישר מחזיר והרא"ש חולק עליו דכיון שהתורה פטרתו אין לו לזלזל בכבודו. והרי הכא דלא היה חייב מן הדין ובפרהסיא בדרך זלזל בעצמו הלל הזקן ורץ כעבד ג' מילין דנראה שהוא זלזול יותר מלהחזיר שק או קופה. אלא מוכרח כדעת הרמב"ם דלפנים משורת הדין יכול לעשות. ולדעת הרא"ש יש לישב כאשר חילק הגאון הרב חוות יאיר בתשובה סימן ר"ה ע"ש באורך ולא עמדתי בדבריו רק בהעברה בעלמא ומידי עוברי אמרתי דיש להרגיש על רוב בקיאות הרב הנזכר איך לא הביא נמי הא דידן גם מ"ש שם דר' יאודה בר אלעאי מרקיד אתלת ואמור רבנן קא מכסיף לן סבא. הוא אגב שטפיה דלעיל דף י"ז לא נאמר זה על ר' יהודה בר אלעאי אלא

על רב שמואל בר יצחק וכן הוא בב"ר וירוש' דפאה וע"ז הגם דיש שינוי ע"ש ועמ"ש בעניותי לעיל בחגיגה על דף ה' ודוק במש"ל:
מנ"ל מתמר דכתיב היא מוצת. עמ"ש הגאון בספר כתובה והבאתיו בקונטריס זה לקמן במציעא דף נ"ט ועמ"ש אני הצעיר שם בס"ד:

דף סח.

כל המעלים עיניו מן הצדקה עמ"ש הרב עיון יעקב הכא ומ"ש אני הדל לקמן פ"ק דבתרא בס"ד מה שהבאתי מדברי רבינו מהרח"ו זלה"ה בקיצור ועיין בקונטריס פני דוד פ' ראה ודוק ואפשר לומר כי הצדקה היא ליחד הדודים למעלה וגם כתב בספר כתובה דף ק"ז כי ע"י הצדקה נקרא ישראל אחד דאלף רומז לעשיר כי הוא אלוף ודלת לעני דל והלך וחית שני זיינין כי העני זן לעשיר דחלקו ושפעו אצלו והעשיר זן לעני וזהו שני זיינין עש"ב ולכן המעלים עיניו מן הצדקה גורם פירוד ח"ו ואינו מאמין כי שפע העני אצלו כי הוא יתברך צדיק וחסיד ועשה זה להצילו (מנהגם) [מגהנם] ואינו מאמין דיש שכר ועונש ומבטל אחדות ישראל כי אחד נקרא ע"י הצדקה וא"כ הוי כעע"ז. ומן האמור ניחא משז"ל דעל ידי הצדקה היא מתקרבת הגאולה כי ע"י הצדקה מרבה השפע ומיחד הדודים למעלה ולמטה ישראל הם אחד וע"כ מקרבת הגאולה והיו לאחדים:

דף סט.

אבעיא להו לרבי יוחנן לא שמיע ליה הא דר' וכו' או דילמא שמיע ליה ולא מקבל עמ"ש בקונטריס זה לעיל במכילתין דף ח':
והשתא דאמרת בעלת חוב הויא דאבא או דאחי וכו' ת"ש דרבינא אגביה לברתיה דרב אשי מבריה דרב סמא בריה דרב אשי וכו' ע"ס פירש"י רב אשי מת ומת רב סמא בנו בחייו וכשבאת בתו להתפרע נטלה מחלקו של מר בר רב אשי שהיה קיים בינונית שלא בשבועה אלמא ב"ח דאחי הויא ומבריה דרב סמא זבורית לפי שבעלת חוב של אביו היתה שהיה אחיה עכ"ל וראיתי להרב פני יהושע שהוקשו לו דברי רש"י דרב סמא מת בחיי רב אשי וכתב דבלי ספק הוא ט"ס וצ"ל ומת רב סמא בנו אחריו עכ"ד ומאי דפשיט' ליה למר הדבר מוכרע להפך שהרי הריטב"א בחידושיו הביא פירש"י כמו שכתוב לפנינו דמת רב סמא בנו בחייו והקשה עליו ע"ש גם מרן בבית יוסף והרב תמת ישרים סי' קכ"ד ומהר"א ששון סי' קצ"ג ושאר אחרונים הביאו דברי רש"י כנסחתין. ומה שדקדק הרב בלשון רש"י שכתב רב אשי מת ומת רב סמא דהול"ל מת רב סמא

בחיי רב אשי ותו לא דודאי מת רב אשי ע"ש יותר יקשה לגירסתו דגריס ומת רב סמא אחריו דהכל יתר ולא אצטריך למימר מידי דמהש"ס נודע דרב אשי מת ורב סמא מת ומסתמא נפטר אחר אביו וכן הר"ן בפירוש הרי"ף לא פירש מידי אלא דממר דהוה קיים אגביה בינונית ע"ש ואי אתא לאפוקי דדוקא מת רב סמא אחריו דאי בחייו הו"ל ב"ח דבריה דרב סמא גם זה פשוט לדעתו עד שמכח זה מחק הספרים. ותו דאינו מובן מדבריו כל כך:

והטור א"ה סי' קי"ג כתב אם מתו אחיה קודם שנטלה עשור נכסים אינה גובה מבניהם אלא זבורית ובשבועה ומרן בב"י מייתי סוגיין ופירוש רש"י הנז' סתם. והרב מהר"א ששון בתשובה סי' קצ"ג כתב על דברי הטור וז"ל כלומר דאפילו היה חי האח בשעת נפילת הירושה אינה גובה אלא מזבורית וא"כ קשה אמאי פירש רש"י דמת רב סמא בחיי רב אשי דמשמע דאלו חי בשעת נפילת הירושה גובה מבינונית דאל"כ אמאי פירש רש"י יפרש בסתם וכי תימא דמעשה שהיה כך היה אכתי אמאי פירש ולא סתם. ותו דמנ"ל להטור לימא דדוקא שמת בחיי האב ויהיו דברי רש"י וגמרא מדוייקים ודוחק לומר דפליגי הטור ורש"י במציאות רב סמא אם מת בחיי רב אשי או לא עכ"ל ומ"ש דדעת רש"י דאם חי בשעת נפילת ירושה גובה בינונית אינו סברא דהוי חוב שחייב אבי יתומים דאינו נפרע אלא מזבורית ובשבועה. ומה שהקשה דהול"ל לטור דוקא שמת בחיי האב ויהיו דברי הגמרא ורש"י מדוייקים. הוא אגב שיטפיה דהגמרא סתם:

והגורם למרן שהביא על דברי הטור פירש"י כאלו שוו בשעוריהם ולהרב מהר"א ששון שיכתוב כל הנז' הוא משום דלא שלט אור עיניהם בתוספי הרא"ש למכילתין דבסוגיין כתב וז"ל וצ"ל שמת ר"ס אחר רב אשי דאלו מת בחייו היה בן רב סמא עומד במקום אביו והיתה נוטלת ממנו בינונית שלא בשבועה עכ"ל וכ"כ הריטב"א בחידושיו ודחה פירש"י וכ"כ בשיטה מקובצת משם הריב"ש. והרי דפליגי במציאות ודברי הטור באו מדוקדקים לאפוקי אם מת בחיי אביהן דאז בן רב סמא עומד במקומו ופליג הרא"ש עם רש"י וסבר הטור כדעת הרא"ש כמו שביאר בתוספותיו. ומיהו יש להרגיש על הרא"ש בתוספותיו שלא הק' על רש"י כדאותביה הריטב"א. ובשיטה מקובצת שם מבואר דרבינו ישעיה והרמ"ה כתבו בפירוש דרב סמא מת אחר אביו רב אשי דאם מת בחייו של רב אשי היה נכנס במקום אביו וגובה בינונית שלא בשבועה:

ולדעת רש"י היותר נכון לומר דהוא היודע דהכי הוה עובדא דרב סמא מת בחיי רב אשי. ורבוואתא בתראי סברי איפכא דרש"י לא פירש דהכי קבל ומשו"ה פליגי עליה. ולדעת רש"י נתישב מאי דהש"ס הוצרך לאתויי שתים זו מאי דאגביה ממר ומאי דאגביה

מבריה דר"ס ותסגי לפשוט דב"ח דאחי הויא ממאי דאגבה ממר בינונית וכבר הקשה כן בשיטה מקובצת ע"ש. ולדעת רש"י א"ש דאשמועינן חידושא דאף היכא דמת האח בחיי האב אח"ך אינו גובה מבן האח אלא זבורית ובשבועה וכבר היה נודע אצלם דר"ס נפטר בחיי רב אשי. אחרי כתבי ראיתי להרב כרם שלמה בשו"ת א"ה סי' ן' שהקשה על רש"י והביא משתי שיטות כ"י שכתבו להפך. ושם בהגהת בן הרב המחבר הרגיש על מרן ע"ש ולשון השיטה ראשונה שהביא שם הוא כמעט לשון רש"י אלא דבמקום בחייו כתב לאחריו ע"ש:

והרא"ש כתב בפסקיו למאי נ"מ למגבה בינונית וכו' וה"ה לגבות מהראוי. ויש להעיר דא"כ אמאי הש"ס לא אמר נמי דאיכא נפקותא לגבות מן הראוי. הן אמת דאיכא מרבוואתא שכתבו היכא דקאמר הש"ס מאי בינייהו איכא בינייהו וכו' דזמנין דאיכא מילי אחריני בינייהו ולא קאמר להו הש"ס. אמנם אנן מה נענה ביום שידובר בנו דברי הרא"ש עצמו פ"ק דמציעא דכתב דאי איכא מידי אחרינא גמרא הוה מפרש לה. ונראה דהא לא דמי להההיא דהרא"ש פ"ק דמציעא דהכא באומרנו שהוא בע"ח כבר נודע דאי מאבא ליתיה מן הראוי ואי מאחי נוטלת בראוי ואין הכתוב"ב צריך לאומרו:

והרב כנה"ג א"ה סי' קי"ג הגהב"י אות ח' הביא לשון הרא"ש הנז' וכתב וז"ל מלשון זה נראה דס"ל להרא"ש דב"ח גובה מן הראוי וזה אינו דבפי' כתב הרא"ש פ' יש בכור דב"ח אינו נוטל בראוי וכו' ואפשר לומר שכונת הרא"ש והטור לומר דכיון דאמרו בגמרא דהויא כב"ח דאחי נ"מ שגובה מן הראוי שאם היתה ב"ח דאביה לא היתה נוטלת דומיא דב"ח שלהיותו ב"ח מאביהם אינו נוטל בראוי אבל זאת הבת שהיא ב"ח דאחי נוטלת מנכסי זקנה דלגבי יתומים אינו ראוי עכ"ל וקצת יש להעיר על דבריו דמשמע דאי לאו דשמעינן דהרא"ש סבר דב"ח אינו נוטל בראוי כמ"ש פ' יש בכור הוה מפרשינן לשון זה דכתב הרא"ש בשמעתין דסבר דב"ח נוטל בראוי. וזה אינו דמלשון זה עצמו מוכח דסבר הרא"ש דב"ח אינו נוטל בראוי דאי לאו הכי מאי נ"מ איכא אי בע"ח דאבא או דאחי ומוכרח לפרש דאי [ד]אבא אינה נוטלת בראוי כדין ב"ח דעלמא על דרך שפירש אח"ך וכ"כ הרב כנה"ג עצמו בח"מ סי' ק"ז הגהב"י אות ה' דמלשון זה דהרא"ש בסוגיין מוכח דסבר דאינו נוטל בראוי ע"ש:

וחזה הוית להרב מהר"ר אהרן אביוב בתשובה כי באה בתשובות הרב מהרשד"ם חלק אבן העזר סי' רמ"א שהביא מ"ש הרב בעל התרומות והביאו מרן בבית יוסף ח"מ סי' ק"ז משם הרא"ש דב"ח גובה מן הראוי והקשה דא"כ מאי קאמר הכא הרא"ש בשמעתין וה"ה לגבות מן הראוי דגם כי הויא בעל חוב דאבא היא גובה מן הראוי. ותירץ דכי

אמר הרא"ש דגובה מן הראוי היינו דכתב דאקנה ולגבי עשור נכסי ליכא דאקנה ואפי' הרמב"ן דסבר דאין ב"ח גובה מן הראוי מודה לגבי בת בעשור נכסי דב"ח דאחי דגובה מן הראוי זהו תורף דבריו בקצור ע"ש באורך. והרב מהרשד"ם שם בא"ה סי' רמ"ב ובח"מ סי' ש"ך כתב עליו ומה שרצית לחלק ולומר דאע"ג דב"ח לא יטול בראוי פרנסה תטול בראוי הא ודאי אינו נראה כלל דכמה מעלות לב"ח מהפרנסה וכו' ע"ש:

ויש להעיר על מהרשד"ם דאמאי לא השיג על מהר"א אביוב שכתב דהרא"ש שהביא הרב בעל התרומות הוא הרא"ש אבי הטור כי מהרשד"ם עצמו בא"ה סי' קי"א הביא לשון בעה"ת וכתב הר"ש ואף דבספרים כתוב הרא"ש אי אפשר שיהיה הרא"ש שבה"ת קדם לו בזמן עכ"ד וא"כ הכא אמאי לא הודיעו להרב מהר"א אביוב שהקשה הרא"ש דידיה אדידיה דמוכרח דבבעה"ת גרסינן הר"ש ולא הרא"ש וכמ"ש הוא ז"ל עצמו בסי' קי"א. ועל מהרשד"ם סי' קי"א יש להעיר דאתי עלה מטעם שקדמו בזמן ועדיפא מינה הול"ל שהרא"ש פ' יש בכור כתב דב"ח אינו גובה בראוי וכ"כ הטור סי' ק"ד. ומ"מ לימא תרוייהו שקדם והרא"ש סבר הפך:

הן אמת כי הנה אשו"ר ברהטי"ם ואגב רהטאי אנא חזאי להרב מהר"ם מלובלין בתשובה סי' י"ד דתפס במושלם דהרא"ש שכתב בעה"ת הוא אבי הטור והקשה ממ"ש פ' יש בכור ובא אל הישוב אגב דוחקא בדבריו פ' יש בכור. אך אוסיף להביט להרב שפתי כהן בח"מ סוף סי' ק"ז דאשתפוך חמימי על הרב מהר"ם מלובלין דהרא"ש חיבר ספרו יותר מתשעים שנה אחר בעה"ת. וגם מדברי הרא"ש פ' יש בכור מוכח דבכל ענין סבר דאינו גובה בראוי ע"ש באריכות שהפליא לתמוה על הרב מהר"ם מלובלין. ולא תעזוב נפשי לשאו"ל דהרב כנה"ג עם היות דבח"מ סי' ק"ז הגהת ב"י אות ה' כתב בפשיטות דהרא"ש שכתב בעה"ת הוא הרא"ש מלוניל דהרא"ש פ' יש בכור סבר איפכא וכו' ע"ש. ואלו הרב עצמו במהדורא בתרא שם הביא דברי מהר"ם מלובלין ושתיק משתק והו"ל להקשות על הרב מהר"ם מלובלין כמדובר אמנם מה שהקשה הרב כנה"ג בא"ה סי' קי"ג אות ח' על הרב מהר"א אביוב דא"כ הטור סותר את עצמו מכאן לח"מ סי' ק"ד ע"ש אי משום הא לא איריא דכבר כתב מהר"א אביוב דאפי' הרמב"ן וסיעתו דסברי דאין ב"ח גובה בראוי יודה גבי עשור נכסי דגובה ול"ק מהטור דידיה אדידיה. וכן מתבאר ממ"ש הרב כנה"ג עצמו בסמוך ממש. אלא שדברי הרב מהר"א אביוב קשים דודאי הרא"ש שהביא בעה"ת הוא הרא"ש מלוניל ואין צורך להגיה הר"ש כמהרשד"ם. וגם דעת הרא"ש נראה להפך דב"ח אינו גובה בראוי וכמו שהאריך שם הרב שפתי כהן ע"ש:

ועיני ראו להרב כנה"ג בס' דינא דחיי לאוין פ"א דף צ"ו ע"א שכתב וז"ל וכיון דמסקינן

דב"ח דאחי הויא ה"ה שגובה מן הראוי כגון אם מת אביה בחיי זקנה ולא היו נכסים לאביה ואח"ך מת זקנה וירשו אחיה נוטלת עשור נכסי לפי שחוב הוא עליהם אבל אם היתה ב"ח של אביה לא היתה נוטלת בראוי כבמוחזק לפי שהיו יכולין האחים לומר אנו מכח אבוה דאבא אתינן ואין לך כלום עכ"ל ולכאורה דבריו קשים דהול"ל דאם היתה ב"ח אביה לא היתה נוטלת דאין ב"ח נוטל בראוי. אבל מאי דטעמא טעים דמצו א"ל אנן מכח אבוה דאב' אתינן לא יכון דא"כ הן עוד היום דהו"ל ב"ח דאחי ה"מ ממה שירשו אביהם אבל כשמת אביה ואח"ך זקנה לימרו אחיה מכח אבוה דאבא אתינן ואין ליך כלום דאנו אין אנו חייבים אלא מה שירשנו מאבינו. ופוק חזי דהטור סי' קי"ג כתב וז"ל ומן הראוי כגון אם מת אביה בחיי זקנה ולא היו נכסים לאביה ואח"ך מת זקנה וירשוהו אחיה נוטלת מהם עשור נכסי עכ"ל הרי דהטור כתב מציאות זה ולא כתב שום טעם והרי הוא כמבוא"ר שהטעם שנוטלת בראוי. וכבר ראיתי דצווחי על הטור תרין אריוותא דאוריתא הרב נתיבות משפט דף י"ו והרב משנה למלך פ"ך דאשות דין ו' דאמאי נוטלת בנדון זה ע"נ לימרו מכח אבוה דאבא קאתינא ומסקי בצ"ע וביותר יש לדקדק על הרב דינא דחיי שנתן טעם זה בנדון הלז אי ב"ח דאבא ולא הרגיש דגם בב"ח דאחי יש לומר זה כמ"ש רבנן סמוכי הנז'. ומהראנ"ח ח"א סי' ס"א הביא סברת רב האיי גאון דהיכא דמת האב ולא הו"ל מידי ואח"ך מת אביו אינה נוטלת עשור נכסי מנכסי אבי האב הפך הטור והרב פרח מטה אהרן ח"ב סימן ס"ז כתב דלא מצא בשום מקום שזכרו סבר' רב האיי וסברא יחידאה היא ועמ"ש הרב כרם שלמה א"ה סי' ן'. ובזמנינו נדפסה שיטה מקובצת למכילתין ושם הביא דברי הרמ"ה שכתב סברת רבינו האיי וכתב דמסתברא כוותיה ע"ש והרי נתגלית סברת רבינו האיי גאון ולאו יחידאה היא. אלא דבדפוס כתוב רב יהודאי גאון והוא ט"ס וצ"ל רבינו האיי כמ"ש הרב משל מלקוטי רב בצלאל שהיא זאת השיטה מקובצת כנודע. ויש לי עוד דקדוקים בדברי הרב דינא דחיי לא ע"ט האסף ופנא"י לא היה לי. אך מאי דמוכח מדבריו של הרב דינא דחיי דהטור ורבינו ירוחם סברי כמ"ש רש"י דרב סמא מת בחיי רב אשי. כתב כן לפי שלא יצאו לאור בזמנו תוספי הרא"ש וחידושי הריטב"א ושיטה מקובצת וכבר כתבנו דהרא"ש וכמה גדולים חולקים על רש"י וכמש"ל:

והר"ן כתב דעשור נכסי מכל הנכסים אף ממטלטלין ותמה על הרמב"ם שכתב עשור מקרקעות והרדב"ז בח"א סי' רנ"ה תפס כהרמב"ם דהבת נוטלת עשור [מ]מה שישאר בקרקעות אחר פרעון כתובה ובע"ח וסיים וז"ל ודוקא לפרנסת הנשואין אין שמין אלא הקרקעות אבל לפרנסה ממש כלומר למזונות שמין בין קרקעות בין מטלטלין וזנין את

הבנות לפי אמדן דעת אביהן וכן אמרו בגמרא רב זבין מחיטי דעליה וכן דעת הרמב"ן והרשב"א והמ"מ כתב שכן דעת הרמב"ם עכ"ל:

ועטרת ראשי אבא מארי זלה"ה הקשה משם החכם השלם עצום ורב כמה"ר יאודה אשכנזי תושב ומ"צ בק"ק נא אמון דהרי דברי הה"מ הם בפרנסה דנדוניא היכא דאמדינן דעת האב וזה מבואר בדברי הה"מ וממה שדקדק מהרמב"ם שלא הביא חלוק הקרקעות אלא בדין העשור ובדין י"ב שם פ"ך דאשות שכתב הרמב"ם יתומה שהשיאוה וכו' פרנסה הראויה או באמדן דעת האב או בעשור הקרקעות ומזה הוכיח הה"מ דסבר כהרמב"ן והרשב"א וכל זה בפרנסה דנשואין וקשה על הרדב"ז שכתב זה על מזונות ונ"ט דמזונות הבנות מתנאי כתובה ופרנסה אינו תנאי כתובה דהרי הרמב"ן והרשב"א והרמב"ם והה"מ הם המדברים בפרנסה דנשואין עכ"ד ולפום ריהטא היא קושיא על הרדב"ז וצריך ישוב:

והרב דרכי נועם בא"ה סי' ח"י דף פ"ג ע"ב רמי ומקשה תשובות הרדב"ז אהדדי דבסי' רנ"ה הנז' כתב דפרנסה אינה נגבית אלא ממקרקעי ובתשו' כ"י סי' ק"ך כתב דפרנסת הבת ממטלטלין נמי גבינן נגד הרמב"ם ונתן טעם דאמדינן דעת האב שלא תנשא מהצדקה ובנו עשיר ועוד דמיעוט מן המיעוט מי שיש לו קרקע ואם הבת תלך בפחי נפש תלך בערכאות של גוים שיורשת החצי וכו' ותירץ הרב ז"ל דתשובת ח"א סי' רנ"ה היה בנדון מחוץ לעיר ואוקמא אדינא דלא היה מנהג קבוע. ותשובת כ"י דסי' ק"ך היא מדברת במצרים וכו' והאריך הרב בזה ע"ש. ולכאורה יקשה מתשובת הרדב"ז בתשובות חדשות מעתה שנדפסו בפירדא סי' תנ"ו דשם כתב וז"ל ואם אין שם קרקע אין להם כלום במטלטלין וכו' אעפ"י שיש מהאחרונים שכתבו דהאידנא גובה פרנסתה ממטלטלין אנו אין לנו אלא דברי הרי"ף והרמב"ם דאתריה דמר הוא וכו' ואם יש מנהג קבוע שנוטל' עשור אף ממטלטלין וכו' מנהג מבטל הלכה עכ"ל וממ"ש דאתריה דמר הוא משמע דמיירי בארץ מצרים למ"ר. ותו שכתב ואם יש מנהג קבוע וכו' והול"ל דגם בארץ מצרים נהגו דלא כהרמב"ם. ומזה יש לדקדק על הרב כנה"ג שעמד בסתירת תשובות הרדב"ז וכתב דתשו' סי' רנ"ה ותשובת ח"ב סי' פ"א הוא לדינא ותשובת סי' ק"ך הוא מן התקנה. וק"ק דבתשו' סי' תנ"ו הנז' קאמר דאתריה דמר אלמא מיירי במצרים ושוב כתב ואם יש מנהג וכו' ואמאי לא כתב דכך נוהגים במצרים מתקנה:

וכד דייקת פורתא יש לקיים תירוץ הרב דרכי נועם ומ"ש בתשובה דסי' תנ"ו דאתריה דמר לא דיבר על ארץ מצרים אלא בעיר אחרת שנוהגים כהרמב"ם כגון עיר רודס או ערי תימן וכיוצא. תדע דהא כתב ואם יש מנהג קבוע וכו' ואי על מצרים מיירי אמאי כתב

בספק ואם יש מנהג והלא הרב ז"ל היה מארי דאתרא ויושב הוא השליט על הארץ והוא יודע כל המנהגים ותקן כמה תקנות כנודע אלא נראה דקאי על עיר אחרת והא עדיף מתירוץ הרב הכנה"ג:

ולי ההדיוט נראה יותר נכון והקרוב אלי דברישא הוו נהיגי בארץ מצרים כהרמב"ם ומשום הכי סתם בח"ב סי' פ"א ובתשובות הנדפסות בליוורנו סי' רנ"ה ובמודפסות בויניציא סי' ר"ט ובמודפסות בפירדא סי' תנ"ו. ואחר מכן קרה מקרה שאיזה בת השובבה הלכה לערכאות של גוים ונטלה בזרוע שלא כדת חצי הירושה ומן הוא והלאה תקון לגבות אף ממטלטלין וכמ"ש בסי' ק"ך והיא אחרונה וכדיהיב טעמא התם ולא רצה הרב לכתוב מזכרת עון מה שהיה מעשה רק סתם וכבר נודע דתשובות הרב אינם כסדרן:

תוס' ד"ה ואשתיק מכאן רגיל ר"ת וכו' הרב מופת הדור מהרח"א הקשה על זה ממ"ש לקמן דף ק"ב חמתיה דר' חייא וכו' ומ"ש התוס' התם והאחרונים תירצו לקושיא זו הבאתי דבריהם בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ בסימן טו"ב אות כ"ד ע"ש באורך:

דף עז:

מכריז רבי יוחנן הזהרו מזבובים של בעלי ראתן וכו'. אפשר לומר דרך רמז ולהסמיך טובה תוכחת את כל ונכחת דברי חכמים בנחת במאמרינו והוא כי הן בעון כמה בני אדם ובחורים המתענגים וילכו אחרי ההבל במאכלם במשקם במשתאות ומרזחים ועליות מרוחים ששים ושמחים אשר היצה"ר מראה להם שהם תענוג ובמעט קט ישכיל אנוש כי הכל הבל כי מרעה אל רעה יצאו וכל זה חבילי קוצים הנה האש והעצים והזמן בוגד הוה מסדר סדר מערכה גדולה ורתוקות קצף שורף כי ערוך מאתמול תפתה כי נתפתו מיינם יין חמר כלו מר טענת הנחש וכי תאוה הוא לעינים. ואמרו בברכות דף ס"א אמר רב יצה"ר דומה לזבוב ויושב על שני מפתחי הלב שנאמר זבובי מות וכו'. והני אינשי שנשתקעו בחלאת זוהמת הראיון מבלי השגיח ראיה מהימנא וכהתה עין השכל כי כל גיא חזיון אשר למראה עיניו יראה הוא כקש נדף וכמו רגע יעבור והנה איננו והניחו יתרם עונשים קשים ומרים. הנה אמת נכון לקרוא האנשים האלה בעלי ראתן כי אין להם אלא ראות עיניהם לפי שעה והיצה"ר תוקע עצמו אצלם תוקע ומריע להמם ולאבדם. והיינו דמכריז ר' יוחנן הזהרו מזבובים של בעלי ראתן כלומר מזבובים חלקי ופרקי וסעיפי היצה"ר הנקרא זבוב. ואלו הם זבובים של בעלי ראתן כחות יצר המוכים ההולכים אחר ראיתם לבד. ואזהרתיה מהכא להתרחק מהם כי מאחר שנטבעו בים הסכלות כמה שנים יש לחוש בחלקלקות לשונם יפתו חטאים בהראות תאוה לעינים

כנחש. ור' זירא לא יתיב בזיקיה הרחקה יתירה על דרך שפירש מז"ה מהר"י בנו של הרב חס"ל זלה"ה הרחק משכן רע התרחק ממי שהוא שכן לרשע וכן כיוצא הרחיק ר' זירא ולא יתיב בזיקיה. ור"א לא עייל באהליה ע"ד שפירשו ובמושב לצים לא ישב דאפי' שאין הלצים שם המקום נטמא וה"נ ר"א לא עייל באהליה הגם שאינו שם ר"א ור' אסי לא אכלי מביעי דההוא מבואה רמז למש"ה בישעיה נ"ט ביצי צפעוני בקעו ופירש רד"ק שדימה מעשיהם ומחשבותם לביצי צפעוני כשיבקעו יצאו מהם צפעונים כן מחשבותם רעות ומעשיהם רעים עכ"ד ואפשר לרמוז צפעוני הוא היצה"ר הנקרא צפוני כמש"ה ואת הצפוני ארחיק מעליהם וכמ"ש פ' החליל וכל טענת היצה"ר ללכת אחר העין וסירכיה נקיט שאמר וכי תאוה לעינים לכן בתוך צפוני זו היא שימת עי"ן ונעשה צפעוני והוא נח"ש ינח"ש. ואפשר לרמוז דר"א ור' אסי לא נהנו ממחשבות ועצות הנאמרות משם בעלי ראתן ואביזריהו כי חזקתן להרע אף שאינו נרגש. ור"י ב"ל מכרך בהו ועסיק בתורה כלומר מקרבן לתורה ולא חש שיפתוהו דאגוני מגנא ואדרבא תמלאמו נפשו לתורה ולתעודה ולתשובה:

א"נ אפשר לרמוז במ"ש ס' קרנים דף ט"ז מס' דן ידין דפוס אמשט' כל המבטל פו"ר או גורם לבטל פו"ר או גורם ניאוף סופו לקבל עונשו מקליפת זבוב שהוא שר של רחיים ודע שיעקב ביטל קליפה זו בקבלת התורה הנקראת טוב ותורה ממש טוב והמקור השם טוב עכ"ל ופירוש הפשוט הוא כי זבו"ב גימטריא טוב ומעניש לאשר פגם ביסוד הנקרא טוב ומתבטלת קליפה זו בתורה הנקראת טוב. ויעקב אע"ה ששמר היסוד הנקרא טוב וקבלת התורה הנקרא טוב ביטלה כי הוא תקן ג"ע של אדה"ר כמ"ש בזהר הקדוש והאר"י ועסק בתורה כדכתיב יושב אוהלים ונטמן במדרש שם ועבר וכן כשהיה אצל לבן ובמצרים כמשז"ל ואפשר שלכן היה בשלוה יעקב אע"ה טו"ב שנה בסוף ימיו נגד מה שזכה ע"י ששמר הברית הנק' טוב ועסק בתורה הנק' טוב וביטל קליפה זו זבו"ב שהוא גי' טוב ועמ"ש הקדוש מהר"ש בפירושו עש"ב ובדרושים כתבנו בעניותנו עפ"י הקדמה זו איזה פרפרת. ואמרו פ"ק דחגיגה איזהו מעוו' וכו' והוליד ממנה ממזר ופריך בגמ' מאי איריא הוליד אפילו לא הוליד דתניא הבא על אשת איש ואסרה על בעלה נטרד מן העולם והלך לו ופירש"י אין לו עוד תשובה לפי שעשה דבר שאין לו רפואה. אך בפסקי תוספות שם כתוב וז"ל בא על אשת איש אפשר בתשובה אך קלונו רב ומתכפר ביסורין ותשובה גדולה עכ"ל וידוע דעינא ולבא תרי סרסורי דעבירה ותנן שמשון הלך אחר עיניו ואמרו גבה עינים הוא ודכותיהו טובא. ובעלי עבירה הם בעלי ראתן דרמו עיניהם והולכים אחרי עיניהם והקליפה זבו"ב וחיילותיה שולטים עליהם. ואפ' לרמוז דזה רמז באומרו

הזהרו מזבובים של בעלי ראתן ר"ל מהקליפות המושלים על עוברי עבירה וצריך הרחקה יתירה מבעלי עבירה וכמו שסיפרו על רבינו האריז"ל שאיש מישראל נגע בו בכנף בגדו ואמר ה' ימחול לו כמה טבילות צריך לעשות שנגע בגדו בבגדי שבא על אשתו שלא כדרכה ולז"א הזהרו להתרחק מאד ומה גם דאם בא על אשת איש אין לו תקנה בתשובה וכמ"ש רש"י וא"כ אין ליטפל עמהם כי אין רפואה ולכן האמוראים היו מרחיקים עצמם הרבה. אך ריב"ל ס"ל כדעת פסקי תוספות דאפילו אשת איש יש תשובה וע"י התורה מתבטלת הקליפה של זבוב כמש"ל ולכן מכרך בהו ועסיק בתורה לבטל הקליפה הנז' ולהחזירם בתשובה כי סבר דאין דבר עומד בפני התשובה כדעת פסקי התוס'. ואמר אם חן מעלה על לומדיה אגוני לא מגנא למי שחטא להצילו מהקליפה ויחזור בתשובה:

אזל אשכחיה לרשב"י וכו' א"ל את הוא בר ליואי א"ל הן נראת הקשת בימיך וכו' ולא היא דלא הואי מידי. ק"ק דאתמר בי מדרשא בבראשית רבה פ' ל"ה דריב"ל בעודנו חי רצה לראות רשב"י ורשב"י שאל לאליהו הנביא זכור לטוב אם נראת הקשת בימי ריב"ל וא"ל אליהו ז"ל הן ולא רצה רשב"י לראותו ע"ש והכא מוכח דריב"ל ראהו לרשב"י אחר פטירתו והאמת שלא נראה קשת בימי ריב"ל אלא ריב"ל לא בעא לאחזוקי טיבותא לנפשיה ונראין הדברים פלג"ן בהדייהו. ואחר זמן בא לידי יפ"ת וראיתי להרב ז"ל שעמד בזה וכתב דתלמודין פליג אב"ר ע"ש. ומן בתר כל אילין ראיתי במדרש שוחר טוב בסגנון אחר מזמור ל"ו ושם נאמר דאמר אליהו ז"ל לרשב"י כדאי הוא בן לוי לראותו כשר הוא א"ל אלו היה צדיק לא נראתה הקשת בימיו ואעפ"כ כל ימיו של בן לוי לא נראת הקשת ע"כ והרי הוא כמבואר השינוי שיש. והנה מסוגיא זו הבאתי ראיה בעניותי לסברת מ"ד דת"ח יכול לשקר לברוח מן הכבוד שהרי ריב"ל בג"ע אמרו בש"ס דאמר דנראת הקשת בימיו ולא היה אמת אלא שלא להחזיק טובה. ועתה נראה דאפשר לומר דמה שריב"ל אמר לא היה שקר והוא דמשמע מהזהר הקדוש פ' ויחי דף רכ"ה דבימי רשב"י היה נראה הקשת בבבל וכפ"ז מוכרח דמה שלא נראה הקשת לכבוד הצדיק הוא במחוז שלו אמנם במחוז רחוק הוא נר' וא"כ ריב"ל אמר אמת שנראה הקשת בימיו והוא במקום רחוק. והאמת שלא נראה במקומו שבזה הוא הקפידא כן נראה לפום ריהטא ודוק וזה המעשה הובא באורך בס' הכלבו סי' ק"ך. [שבתי וראה דמה שכתבתי בעניותי מכח דברי הזהר שלא נראה הקשת בימי רשב"י היינו בארץ ישראל ובאקלים שלו. אך בבבל שהוא רחוק נראה, דחיק ואתי מרחיק, ומה גם לשון רז"ל בבראשית רבה דאמרו לדרת עולם לדרת חסר פרט לשני דורות דורו של חזקיהו ודור אנשי כנה"ג וכו' דורו של רשב"י ומשמע דבדור רשב"י לא נראה כלל בשום מקום תחת השמים ומשו"ה לדרת חסר. ולכן היותר

נראה דמ"ש רשב"י בזהר הנזכר על בני בבל ואתחזי קשת עלייהו הכונה דמצד עצמם ראוי היה שקשת יתחזי עלייהו אך לפי האמת לא נראת הקשת בעבור רשב"י והיינו דמסיים שם בזהר דאהני להו מאי דשכיח הוא בעלמא והוא סימנא בעלמא כלומר אע"ג דמטונייהו היה ראוי דיהא נראה הקשת. מ"מ כבודו עליהם יראה והוא סימנא בעלמא אות הוא בצבא ואין צריך לאות הקשת. ואחר זמן ראיתי להרב אספקלריא המאירה פירוש הזהר אשר הערה על לשון הזהר כהערתנו ובא אל הישו"ב כמו שכתבנו לפנים דהיה בארץ ישראל וכיוצא אשר לא נראה ע"ש וכבר כתבנו דדחיקא מילתא כמדובר]:

דף פה.

א"ל סיטראי נינהו וכו' אני השפל עמדתי בענין זה ודברי הראשונים ואחרונים והנלוה ומתיחס לזה בספרי הקטן שער יוסף בקונטריס שבסופו סימן ו' ע"ש באריכות בסייעתא דשמיא:

ידענא בה דחשודה אשבועה. בעל הלכות גדולות דף קט"ו כתב דרגילי רבנן לפרש דקחזיא לה דמפקא שם שמים לבטלה ועיין במרדכי בהגהות שניות דמציעא ובס' דברי אמת להרב מופת דורנו בקונטריסים דף ל"ה ואני עני ואביון עמדתי על זה באורך בספרי הקטן ברכי יוסף בח"מ סי' ל"ד אות י"ז דף צ"ט בס"ד:

דף פו.

סבר אדם חשוב שאני. הכי אמרינן לעיל דף נ"ב ע"ב ולכאורה יש להעיר דהכא מוכח דרב נחמן סבר דאדם חשוב בעי להחמיר. והא שמעינן ליה לרב נחמן בשבת דף נ"א דאמר לדרו עבדיה אטמין לי צונן וכו' ור' אמי איקפד דהוא אדם חשוב א"כ משמע דרב נחמן לא שנא ליה בין איניש דעלמא לאדם חשוב. והרב מהר"ם יצחקי בס' אור יקרות בחידושיו לשבת שם הקשה מסוגיין לדברי הרב כנה"ג ע"ש. ואני בעניי ישבתי הסוגיות בספרי הקטן ברכי יוסף א"ח סי' נז"ר ע"ש:

דף צג.

עד שלא החזיק בה וכו' כתבו התוספות אומר ר"ת וכו' לכאורה יש לעמוד דהסמ"ג עשין פ"ב כתב איפכא בשם רבנו תם ע"ש ועיניך תחזינה. רק בעיניך תביט דברי המרדכי פ"ק דקמא שיש מקום עיון בדבריו במ"ש בשם ר"ת. ובימי נעורי הארכתי בדבריהם ובדברי

השיטה מקובצת בשמעתין ובדברי הפוסקים והאחרונים הלא הוא כמוס ואחד קדוש כתב לי דבמרדכי ודאי יש חסרון הניכר:

דף צה.

השניה מוציאה מהלוקח וראשונה מן השניה וכו' מהכא הקשה גאון עזינו מהר"י רוזאניס זלה"ה על מ"ש הרב פני משה חלק ב' סימן ל"ב ועמ"ש מורי הרב זלה"ה בספרו הבהיר נחפה בכסף ח"מ סי' יו"ד ובתשובת הרב המובהק בדורו מהר"י אבואלעפיא זלה"ה שם סימן י"א ובמה שחזר מורי הרב להשיב שם סי' י"ב עיין מה שנתוכחו באורך על קושית הרב הגדול הנז' על תשובת הרב פני משה:

דף צו.

אריב"ל כל מלאכות שהעבד עושה לרבו תלמיד וכו' דלא מנח תפילין וכו' חזה הוית להרב באר שבע בתשובה סי' י"ב דקשיתיה מאי דאמר ר' יוחנן במציעא דף מ"א ושאר דוכתי מאן דמתרגם לי הא מובילנא מאניה בתריה לבי מסותא דמה הלשון אומרת ותו דלא אשכחן האי לישנא בי אם ברבי יוחנן. ותרגמה הרב ז"ל בהא דאמרינן בסוגיין דכל מלאכות תלמיד עושה וכו' דלא מנח תפילין וכו' ור' יוחנן היה עלול בנזילות ולא היה לובש תפילין של ראש וכו' עש"ב והענין נכון רק דבירושלמי פ' היה קורא אשכחן דלא היה זה תדיר אלא בקיץ או בחורף לפי הגירסאות שיש בירושלמי כמ"ש הרב מהר"ם די לונזאנו בס' שתי ידות דף ל"ד ע"ש וא"כ צריך לומר לפי דרך הרב דהא דקאמר ר' יוחנן מובילנא וכו' היה באותו פרק באותו זמן שלא היה מניח תפילין וזה קצת דוחק. אמנם יש לומר דלא נמנע ר' יוחנן לאומרו בכל זמן וכונתו מובילנא וכו' (אף) בזמן שאינו מניח תפלין. ומה גם דאשכחן ביומא דף פ"ו דאמר רבי יוחנן סתמא כגון אנא דמסגינא ד' אמות בלא תורה ובלא תפילין. וראה בעיניך דאמר סתם וכונתו לאותו זמן שאינו מניח. ומהא דיומא מוכח דלא כמו שפירש הרב מהר"ם די לונזאנו דטעם ר' יוחנן שלא הניחם היה מפני הסכנה וכמ"ש הרב מהר"ם בן חביב בתוספת יום הכפורים על דף פ"ו הנז' עיין בדבריו ודוק:

א"ר חייא בר אבא אמר ר' יוחנן כל המונע וכו' למס מרעהו חסד וכו'. בתשובות התייר הגדול מהר"י ן' מיגש זלה"ה כ"י סי' פ"ב כתב בזה וז"ל וששאלתם הא דגרסינן פ' אלמנה כל המונע וכו' מהיכא קמ"ל להאי ענינא מהאי קרא. האי מימרא דרשא היא והכי קדריש ליה לקרא למס מלשון מס כלומר מי שמונע תלמיד שהוא רעהו בקריאת התורה

מלשמשו שהוא חייב בו כמו חיוב המס מונע ממנו חסד עכ"ל. וכתוב בגליון מטהרת יד הקדש הרב החסיד עיר וקדיש מהר"ם הלוי נזיר אביו של הרב מטה יוסף וז"ל פירוש לפירושו דכיון דלמ"ד דלמס היא פתוחה יש אם למקרא והוי כאלו כתוב לא מס כדאמרו בנדרים לחולין שאוכל לך והכי קאמר קרא מי שממאן לקבל המס מרעהו בקריאת התורה שהמס שלו היינו שימושו ואומר לא מס חשיב כאלו אומר לא חסד עכ"ל:

דף צח:

הכא במאי עסיקינן דאמר טלו אחת מדעתו של בעל הבית וכו' הרמב"ם פ"ז דמעילה פסק דאמר לשלוחו תן חתיכה ואמר טלו שתים השליח פטור דמוסיף הוי וכו' והקשה מרן בכ"מ דאף דמוסי' הוי אמאי פטר השליח הא מעל על מה שהוסיף והביא מרן משם מהר"י קורקוס ישוב לזה ודבריו דחוקים וכבר הוו בה רבנן קדישי שני המאורות הגדולים מורינו הרב שארינו מהר"א יצחקי בתשובותיו זרע אברהם ח"מ סי' כ"ד ומורינו הרב שארינו מהר"י זאבי בלימודיו סי' קצ"א וכל חד מינייהו מלכי לדרכו פנה. ואני השפל עמדתי בדברי מו"ה מהרי"ז בנימוקי ושפתי לא אכלא לישב דברי הרמב"ם לפי קצורי. ועוד כתבתי בעניותי בזה בספרי הקטן ראש דוד סוף פ' פנחס עפ"י סוגית זבחים דף ל"ד ישוב אחר להרמב"ם. ועיין מה שרמזתי בקונט' זה שם בזבחים בס"ד:

דף קא:

דאמר ליה חייב אני לך מנה בשטר ר' יוחנן אמר חייב וכו' אני בעניי הארכתי בענין זה בדברי הפוסקים בספרי הקטן ברכי יוסף ח"מ סימן מ' בס"ד ע"ש באריכות ושם הבאתי תשובות רבינו מהר"י ן' מיגש כ"י בזה:

דף קג.

הזהרו בכבוד אמכם. כתב הרב עיון יעקב מדקרי אמכם נראה לפי שגדלתם כאם ואפשר דמטעם זה הזהיר על כבודה ואין ראיה מזה לאשת אב שאינה מגדלת הבנים שיהיו חייבים בכבודה אחרי מות אביהם וצ"ע בב"י י"ד סי' ר"ם עכ"ל ומבואר שכונתו להקשות עמ"ש מרן בב"י שם דמ"ש הטור דמ"מ מצוה איכא אח"ך שלמד זה מרבי ע"ש דמאי ראיה מזה שאני הכא שגדלתם. ולק"מ דאמר אמכם כי כך היו קורין לה בניו לכבודו כמו שנוהגים עוד היום רבים לקרות לאשת אב אימא. תדע דאם היא גדלתם כאם פשיטא

דהיו חייבים בכבודה דהוי בסוג כל המגדל יתום כאלו ילדו. ושפיר קאמר מרן דהטור למד מרבי ומצוה איכא ודוק הטב:

ויו יתירה לרבות אחיך הגדול פירש רש"י וי"ו יתירה דואת אמך. ואיברא דצריך למודע"י מאי אשמועינן רש"י בזה דהדבר פשוט הרי הוא כמבוא"ר. ואפשר דרמז בזה לתשובת הרא"ש כלל ט"ו סי' וי"ו דשאלוהו אם חייב לכבד אחיו הגדול מאמו והשיב דחייב דהרי ויו יתירה לרבות אחיך הגדול אלמא מיתורא דכתיב גבי אמו קדריש ליה עכ"ד ויתכן דרש"י רמז זה באומרו וי"ו יתירה דואת אמך. כלומר הביטה וראה דגבי אם כתיב ומזה תלמוד דאחיך הגדול הוא גם אחיו מאמו:

א"נ אפשר דהוה ס"ד דטעם כבוד אחיו הוא משום שהוא יורש כבוד אביו כמ"ש הרב שבות יעקב בתשובה ח"א לז"א ראה כי הוי"ו גבי אם ואין הטעם משום שיורש כבוד אביו. ונפקא מינה טובא:

ועוד אפשר לומר דאיכא פלוגתא דתנאי אי דרשינן וי"ו כמבואר בכמה דוכתי ומהם הזכירו התוס' פ"ק דסנהדרין דף י"ד. והשתא יש מקום לומר דכבוד אח תלי בפלוגתא וכמ"ש הרמב"ן בס' המצות על י"ד שרשים שהקדים הרמב"ם למנין המצות בריש שרש שני על כבוד האח הגדול דס"ל להגאון בעל הלכות גדולות דאין מדרש הוי"ו עיקר דקי"ל כמאן דלא דריש וי"ו. וגם יש ס"ד למדרש איש אמו ואביו תיראו וי"ו יתירה לרבות אחיך הגדול וא"כ הוא חייב במורא אח גדול נמי והא לא אשכחן. לכן בא רש"י ובנועם שיח שלל הסברות הנז' וכתב וי"ו דואת אמך פירוש דבדרשת וי"ו יתירה הזו קרוב לשמוע דכולי עלמא מודו בה מאחר דכתיבה גבי ואת והאת לכ"ע הוא ריבוי ולהכי גם הוי"ו רבוי. ובמורא דליכא אלא וי"ו לא דריש לרבות אחיך הגדול ושאני הכא דכתיבא גבי רבוי:

ודרך חידוד אמרתי דקשיא ליה לרש"י שנוי הלשון דקאמר את אביך זו אשת אביך וכו' וכן הול"ל וי"ו זה אחיך הגדול ואמאי אמר וי"ו יתירה וכו' לכן כתב וי"ו יתירה דואת אמך כלומר דהנך הם תולדות מהכתוב דאביך האת מייתי לאשת אביך משום כבוד אביך וכן את אמך מייתי בעל אמך משום כבוד אמך אבל אחיו הגדול אינו תולדה דואת אמך. דחייב בכבוד אח גדול בין מאביו בין מאמו ואדרבא אחיו מאב יותר ניכר באחוה לירושה ולמשפחה כמוהו לא כן אחיו מאמו שאינו במדרגה זו וא"כ אח גדול אינו בעצם תולדת אמו דיותר מתקיים באח מאב אלא דיתור הוי"ו מרבה אח גדול בין מאביו בין מאמו ואינו תולדה מאם דוקא ולהכי קאמר וי"ו יתירה לרבות משום דהוי"ו כתיב גבי אם ואת אמך ודוק הטב:

כל בי שמשי הוה אתי לביתיה כתוב בס' חסידים סי' תתשכ"ט רבינו הקדוש היה נראה בבגדים ופוטר בני ביתו מקידוש כי הצדיקים נקראים חיים ולא כשאר מתים שהם חפשים מן המצות עכ"ל והוא חידוש גדול ובזה תנוח דעתנו בכמה חקירות. ומצאתי בפירוש התורה להתוס' כ"י שכתבו פ' וילך וז"ל בפטירת משה רבינו ע"ה ירד גבריאל כשכתב הספרי תורות ונטל התורה מידו של משה והעלה אותו לב"ד הגדול שבשמים כדי להודיע צדקתו של משה רבינו ע"ה בפמליא של מעלה שנאמר צדקת ה' עשה ולא עוד אלא שצדיקים שבמרום קורין בו בשני וחמישי ובשבתות ור"ח וימים טובים עכ"ל ובודאי שמצאו כן במדרש רז"ל וזה נראה קצת דמסכים לדברי ס' החסידים והיינו דאמרינן פ' הפועלים דהאבות מתפללים וכיוצא:

דף קג:

אף ההוא כובס מזומן לחיי העה"ב. כתב מהרימ"ט בחידושיו שהפיל עצמו על שחילל שבת ונרצה לו וכ"כ רבינו בצלאל בשיטה מקובצת ששמע כן מרבינו קולונימוס בירושלם. ומשמע קצת מזה דמותר להמית עצמו בשביל תשובה אך הרב יפה תואר בב"ר פ' ס"ה אסר ועיין מ"ש הרב שבות יעקב ח"ב סי' קי"א. והתוס' כתבו ד"ה מזומן לחיי העה"ב תימא דכל ישראל וכו' ואומר ריב"ם וכו' ורבינו האר"י זצ"ל בשער מאמרי רז"ל גילה מה הלשון אומרת חלק לעה"ב בן העה"ב מזומן לחיי העה"ב כי הם ג' בחינות ע"ש באורך ולפי פירושו הך דשמעתין הוא חידוש מופלא ע"ש ודוק:

בטלה קדושה כתבו התוס' פי' שהיו קורין לו רבינו הקדוש והקשה הרב מהר"ש אלגאזי דכי משני איפוך איך יתישב דלר' חיא לא קרו רבינו הקדוש ופירש הרב ז"ל דהכי פירושו יום שמת ר' חיא בטלה קדושה כי בחיי ר' חייא הוא שבח שיקראוהו רבינו הקדוש דהגם שהיה אדם גדול כר' חייא היו קורין אותו רבינו הקדוש אבל כשמת ר' חייא לא נשארו גדולים שיתכבד שיקראוהו רבינו הקדוש ומה יתרון שיקראוהו רבינו הקדוש לגבי דידהו עכ"ד ולי ההדיוט הדבר קשה דכי קאמר איפוך היינו דרבי אמר כשמת ר' חייא בטלה קדושה ולפירוש הרב ז"ל הוא תימה שרבינו הקדוש שהיה ענותן הרבה וכמ"ש משמת רבי בטלה ענוה איך פה קדוש אמר יום שמת ר' חייא בטלה קדושה דאין יתרון במה שיקראוהו רבינו הקדוש על התנאים חביריו ותלמידיו דלא גדלו כל כך שיהיה לו שבח וכו' הס כי לא להזכיר שיאמר רבינו הקדוש על עצמו כן דנראה רמות רוחא שהוא עצמו יאמר כך. וקושיתו לק"מ דלפי רוב הענוה הוא לא היה מחשיב עצמו לקדוש והיה מחשיב קדוש לר' חיא יותר ממנו וכבר אמרו פ' כל כתבי דשאלוהו אמאי

קרו ליה קדוש והשיב שלא נסתכל וכו' והיל"ל שלא הושיט ידו. וכן הכא קאמר על ר' חיא בטלה קדושה מגדולה ענוה שהיה בו כלומר ההמון קורין לי קדוש ואינו כן כי ר' חייא הוא הקדוש ויום שמת בטלה קדושה וזה נראה פשוט:

דף קד.

לא נהניתי באצבע קטנה וכו' כתבו התוס' דאמרינן במדרש עד שאדם מתפלל שיכנסו ד"ת וכו' עמ"ש אני בעניי בספרי הקטן דברים אחדים דף קי"ג. ושם בדף קפ"א ע"ד הבאתי מ"ש בס' התשב"ץ לתלמיד מהר"ם. ושמצאתי בתנא דבי אליהו נסח אחר במדרש שהביאו התוס' ע"ש באורך:

שלש כתות של מלאכי השרת וכו' עמ"ש אני בעניי בס' הקטן ראש דוד דף קמ"ו ע"ב:

דף קד:

ליזיל להדר לי פירי דמן ההוא יומא עד האידנא וכו' עיין מה שרמזתי לעיל דף ס"ט דמכאן הקשה הרב הגדול מהרח"א עמ"ש התוס' התם בשם ר"ת ע"ש:

דף קי:

כל הדר בח"ל כאלו עע"ז וכו' הרב עיון יעקב בכלל דבריו כתב כי הדר בח"ל מחשבה רעה מצרפה למעשה בכל כמשז"ל בע"ז מדכתיב למען תפוש את ישראל בלבם עש"ב ולי ההדיוט אינו מחוור להוסיף ח"ו על חטאות ישראל כל שלא נמצא הדבר מפורש ברז"ל והטעם פשוט בדברי המקובלים כי הע' שרים כל א' נתן לו הקב"ה אומה אחת תחת רשותו וגם האדמה אשר הם עליה הנה כי כן בהיות ישראל תחת רשות שר א' בגלות אצל אומתו וארצו הנה כל התורה והמצוה אשר ישראל המה עושים ולומדים סלקין לעילא באויר ארץ העמים לרשות השר ההוא ומשם יעלו נכח פני ה' כביכול. והשר נהנה מהם וא"כ אין נר' העבודה מיוחדת לה' דוקא ח"ו וזהו שאז"ל כאלו עע"ז ח"ו וזה טעם ב' י"ט של גליות כמ"ש הרמ"ק ז"ל באורך וקלסיה הרמ"ז ואכמ"ל ודי בזה:

דף קיא:

אר"א עמי הארצות אינם חיים וכו' עמ"ש בספרי הקטן ראש דוד דף פ"ב ע"ב בטעם רבי יוחנן שהיה מצטער עד שא"ל ר' אלעזר מצאתי להם תקנה דכתיב ואתם הדבקים בה' אלהיכם **חיים**:

דף קיב:

אמר רבי יוחנן ככלה בבית חמיה וכו' עמ"ש בעניותי בזה באורך בס' הקטן דברים אחדים דף קנ"ה ע"ש באורך: